

Het volksboek Vanden, X, esels

editie A. van Elslander

bron

A. van Elslander (ed.), *Het volksboek Vanden, X, esels*. De Sikkel, Antwerpen 1946

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_tie001tien01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Woord vooraf

Naast een betrouwbaren en toegelichten tekst bevat deze uitgave van het volksboek, 'Vanden, X, Esels' ook een korte inleiding waarin onder meer de complexe vraagstukken van de dateering en het auteurschap aan een hernieuwd onderzoek worden onderworpen.

Het is ons bijzonder aangenaam hier een woord van oprechten dank te zeggen aan hen, die ons bij de bewerking van deze uitgave behulpzaam zijn geweest: in de eerste plaats aan onzen leermeester Prof. Dr. Fr. Baur en verder aan Prof. Dr. E. Blancquaert, Prof. Dr. R. Apers, Dr. Fr. Schauwers en den heer Karel De Wolf.

Inleiding

Het volksboek 'Vanden, X, Esels' - naar het woord zelf van den bewerker een vertaling uit het Engelsch - is ons in twee drukken van de XVIe eeuw bewaard. Van ieder volge hier vooreerst een ietwat uitvoeriger beschrijving.

I. Vanden, X, Esels..., Antwerpen, Weduwe Jacob van Liesvelt, 1558.

Vanden, X, Esels Sprekende van thienderley manieren van mans / die welcke door haer vertwijfelt leuen weerdich zijn ezels ooren te draghene: Der welcker domheyt met Moralijske Refereynen ghestraft ende onderwesen wordt / eenen yghelijcken tot stichtinghe ende leeringhe / seer ghenuechelijck om lesen. (Gothische letter.)

(Houtsnede bestaande uit 10 rechthoekjes, waarin telkens een man met ezelsooren voorkomt, bedoeld als toelichting bij den titel.)

Gheprint Thantwerpen by de weduwe van Iacob van Liesvelt op de Camerpoort brugge inden schilt van Arthois. Anno 1558. (Cursief.)

In 8°; 32 niet genummerde bl.; sign. [A_i] A_{ij} - D_{iiiij} [D_{viiiij}]. De prozatekst van iederen 'ezel' in Gothische letter; Privilege, Prologhe, Die Actoor, Refreinen en kortere gedichten in cursief; het opschrift van iederen 'ezel' in Romeinsche letter. Er staan tot 28 regels op de bladzijden in cursief en tot 32 regels op de bladzijden in Gothische letter.

Aan de keerzijde van het titelblad: Privilege voor vier jaar aan Hans van Liesvelt, gedagteekend Brussel, 18 December 1556 en onderteekend P. de Lens.

fol. 2: *Prologhe*.

fol. 3^v: *Vanden eersten Esel*.

fol. 28: *Die Actoor*.

fol. 28^v: *Den thiensten Esel*.

fol. 31^v: *Een cortte verhalinghe der thien Esels*.

fol. 32: blank.

fol. 32^v: drukkersmerk van de weduwe van Jacob van Liesvelt¹⁾.

1) Een afbeelding van dit drukkersmerk bij Chev. G. VAN HAVRE, *Marques Typographiques des Imprimeurs et Libraires Anversois*, d. 1, Antwerpen, Gent, 1883, bladz. 283, n^r 2. Het laatste blad ontbreekt in het exemplaar van de Universiteitsbibliotheek te Gent.

VIII

Een bibliographische beschrijving in de *Bibliotheca Belgica*, Eerste Reeks, 1880-1890, E 20, waar het bestaan van drie exemplaren wordt opgegeven. Het eerste, dat vroeger aan C.P. Serrure had toebehoord en toen in het bezit was van Prof. Dr. A. Willems, werd in 1914 door zijn zoon, L. Willems, aangekocht¹⁾. Het tweede berust op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel en het derde op de Universiteitsbibliotheek te Gent. Dit laatste hebben we voor deze uitgave gebruikt.

Het volksboek 'Vanden, X, Esels' kwam in 1570 op den Index te staan²⁾. Dit verbod is waarschijnlijk toe te schrijven aan den eerder scabreuzen inhoud van den 4ⁿ, den 5ⁿ en den 10ⁿ 'ezel'. Toch bezorgde Jan van van Ghelen de Jonge in 1580 een herdruk³⁾ die, zooals we zullen zien, voor de overlevering van den tekst niet zonder belang is.

II. Vanden x, Esels..., Jan van Ghelen de Jonge, 1580.

Vanden x, Esels Sprekende van thienderley manieren van mans / die welcke door haer vertwijfelt leuen weerdich zijn Ezels ooren te draghene. (Gothische letter.)

Der welcker domheyt met Moralijske Refereynen gestraft ende onderwesen wort, eenen yeghelijcken tot stichtinghe ende leeringhe, seer genuelijck om lesen.
(Cursief.)

(Zelfde houtsnede als in de uitgave van 1558.)

- 1) Het is ons niet bekend in wiens bezit dit exemplaar na den dood van L. Willems (in 1938), overging. Ten onrechte beschouwde L. WILLEMS, *Het Volksboek 'van den thien Esels'*, in: VMA, 1921, bladz. 573, zijn exemplaar als een unicum. Onjuist is ook zijn bewering als zou de Universiteitsbibliotheek te Gent het boekje niet bezitten. G. KALFF, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde in de XVIe eeuw*, d. 2, Leiden, 1889, bladz. 158, vergiste zich dus niet, wanneer hij verzekerde dat een exemplaar van de uitgave van 1558 op de Universiteitsbibliotheek te Gent voorhanden was.
- 2) Chr. SEPP, *Verboden Lectuur...*, Leiden, 1889, bladz. 254.
- 3) A. WAUTERS, *Documents pour servir à l'histoire de l'imprimerie dans l'ancien Brabant*, in: Bulletin du Bibliophile Belge, d. 12 (1856), bladz. 84.

T'hantverpen, Ghedruckt opde Camerpoort brugghe inden Schilt van Basel, by Ian van Ghelen de Jonghe, Drucker der Con. Maiest. 1580. (Romeinsche letter.)

Met Gratie ende Priuilegie. (Cursief.)

In 8°; 2 ongenummerde en 62 genummerde bladz.: sign. [A_i] A_{ij} - D_{ij}[D_{vij}]. Het opschrift en de prozatekst van iederen 'ezel' alsook de Refreinen en Den Drucker oft Auctor in Gothische letter; Privilege, Prologhe, kortere stukken in verzen en enkele opschriften in Romeinsche letter; de disticha bij iederen 'ezel' in cursief. Er staan tot 30 regels op de bladzijden in Romeinsche letter en tot 31 regels op de bladzijden in Gothische letter.

Aan de keerzijde van het titelblad: Extract vande Priuilegie voor 6 jaar, gedagteekend Antwerpen 2 Maart 1580 en onderteekend: Mesdach¹⁾.

bladz. 1: *Prologhe.*

bladz. 4: *Vanden eersten Esel.*

bladz. 53: *Den Drucker oft Auctor.*

bladz. 54: *Vanden thiensten Esel.*

bladz. 61: *Een corte verhalinghe der thien Ezels.*

bladz. 62: OMNIA FERT TEMPVS.

(Een houtsnede voorstellende den Tijd: een man met een zeis in de hand en een zandlooper aan zijn voeten.) Links van de houtsnede TEM; rechts PVS.

1) Extract vande Priuilegie.

De Conincklijcke Maiesteyt heeft toegelaten ende gheconsenteert, dat Jan van Ghelen de Jonghe, ghesworen Drucker ende Boeckvercooper binnen der Stadt van Antwerpen, alleene sal moghen drucken, oft doen drucken, vercoopen ende distribueren, ouer alle in zijne erf-Nederlanden, een Boecxken gheintituleert, *Vanden thien Ezels, sprekende van thienderley manieren van mans, die welcke door haer vertwijfelt leuen weerdich zijn Ezels ooren te draghene.* Verbiedende voorts allen anderen Printers, ende Boecvercoopers, dit selue Boecxken in geheele, of ghedeele nae te drucken, oft elders ghedruckt te mogen vercoopen, binnen den tijt ende termijn van sesse jaren nv naestcomende, opde pene vande confiscatie der selver naeghedruckte boecken, ende daer en boven noch twintich stuyvers, voor elcken naeghedructen boeck, alsooc breeder blijct in zijne brieven van Octroye, daer op gheexpedieert. Ghegheven in onse Stadt van Antwerpen, inden Rade des Coninx, den tweeden dach van Meerte. 1580.

Onderteeckent in beyde de Raden

Onderteeckent. Mesdach.

Ghedruckt Thantvverpen, opde Camerpoort brugghe inden Schilt van Basel, by my Ian van Ghelen de Jonghe. 1580.

Met Gratie ende Privilegie. (Romeinsche letter.)

Van dezen druk zijn ons twee exemplaren bekend: één in het bezit van den heer Karel De Wolf te Brugge, waarvan we voor deze uitgave konden gebruik maken¹⁾ en één op de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam²⁾.

Tusschen beide uitgaven zijn er slechts kleine verschillen, meestal slechts afwijkingen in de spelling. De tekst van 1580 is verzorgder, bevat minder drukfouten en ook hier en daar woorden, die in de uitgave van 1558 zijn weggevallen. Dit schijnt er op te wijzen dat Jan van Ghelen de Jonge bij het drukken ook beschikte over een andere, waarschijnlijk een vroegere uitgave dan die van 1558. Latere herdrukken zijn ons niet bekend.

De inhoud van het volksboek wordt zeer goed weergegeven in den volledigen titel: *Vanden, X, Esels Sprekende van thienderley manieren van mans / die welcke door haer vertwijfelt leuen weerdich zijn ezels ooren te draghene: Der welcker domheyt met Moralijscke Refereynen ghestrafft ende onderwesen wordt/...*

Deze tien ‘ezels’ zijn, in de volgorde waarin ze in het werkje voorkomen:

een gehuwd man die zijn geld verdoet in bordeelen met lichte vrouwen;
 een pantoffelheld die zijn vrouw de broek laat dragen;
 een minnaar die op onverschilligheid en spot wordt onthaald;
 een bordeelhouder;
 een man die leeft op het geld dat zijn vrouw met haar lichaam wint;
 een zonder reden jaloersche echtgenoot;
 iemand die er maar op los leeft met het geld van anderen;

1) Dit exemplaar behoorde vroeger toe aan den heer L. De Wolf, te Brugge, zie: L. WILLEMS, *a.w.*, *bladz.* 578.

2) L. WILLEMS, *a.w.*, *bladz.* 579.

een rijke vrek;

een man die zich beroemt op de gunsten die hij van de vrouwen heeft verkregen
en

een koppelaar.

Bij iederen ‘ezel’ krijgen we telkens: een distichon, een prozatekst en een Refrein; achteraan den 4ⁿ, den 5ⁿ, den 8ⁿ en den 10ⁿ ‘ezel’ komt bovendien nog een kort stukje in verzen. Het werkje wordt ingeleid met een *Prologhe* en besloten met *Een cortte verhalinghe der thien Esels*, waarin de inhoud van het volksboek beknopt wordt samengevat. Vóór den 10ⁿ ‘ezel’ komt nog een korte inleiding in proza.

Literair en taalkundig interessant zijn vooral de prozateksten, geschreven in een weliswaar slordige en soms weinig kiesche, maar toch levendige, concrete en vlotte taal. Ze bevatten tal van raak-realistische uitdrukkingen en gezegden, aan de kleurige volkstaal van toen ontleend¹⁾.

De Refreinen daarentegen vermogen ons met hun ietwat artificieele Rederijkerstaal en hun gekunstelde rijmcombinaties veel minder te boeien. Het verband met den prozatekst, waarbij ze telkens gevoegd werden, is meestal heel los²⁾, wat er op schijnt te wijzen dat de Refreinen niet speciaal met het oog op het volksboek werden gedicht en ook de veronderstelling van L. Willems waarschijnlijk maakt als zou de vervaardiger van het werkje uit zijn oeuvre 10 Refreinen hebben uitgekozen die min of meer bij de prozateksten van de ‘ezels’ konden passen en dit voornamelijk met de bedoeling het bundeltje wat omvangrijker te maken³⁾.

- 1) We laten er hier enkele bij wijze van voorbeeld volgen: *hy wacht te muysen wt den viere, inden torfhoek setten, Goosen ende Hannen ligt achtere, Betijen doet vrijen, gebont en gegraut, opscheppen met den grooten lepel,*

*Huesch van monde ende helen
doet die liefde wassen ende veruelen.*

Talrijk zijn ook de omschrijvingen voor het ‘spel van minne’.

- 2) Enkel de Refreinen achteraan den 6ⁿ en den 10ⁿ ‘ezel’ maken hierop eenigszins een uitzondering.
3) L. WILLEMS, *Over den Datum van het ‘Boeck van den thien Esels’*, in: VMA, 1937, bladz. 49.

XII

Reeds vroeger werd opgemerkt dat de stukken achteraan den 3ⁿ, 4ⁿ, 5ⁿ en 7ⁿ ‘ezel’ ook voorkomen in den Refreinenbundel van Jan van Doesborch, terwijl de stok van het Refrein achteraan den 9ⁿ ‘ezel’ in de tafel van dezelfde verzameling is te vinden¹⁾. Het is echter tothiertoe onopgemerkt gebleven dat ook enkele verzen uit de stukken achteraan den 6ⁿ en den 10ⁿ ‘ezel’ overeenkomen met regels uit n^r 97 en n^r 106 van den Refreinenbundel van Jan van Doesborch²⁾.

Nog eigenaardiger is, - en dit werd vroeger eveneens nooit opgemerkt -, dat de eerste twee strophen van het stuk achteraan den 10ⁿ ‘ezel’ verzen bevatten die overgenomen werden uit een Refrein van Anna Bijns³⁾.

- 1) L. WILLEMS, *a.w.*, bladz. 582; zie ook Dr C. KRUYSKAMP, *De Refreinenbundel van Jan van Doesborch*, d. 1, Leiden, 1940, bladz. XX. Het zijn de Refreinen: n^r 89, n^r 103, n^r 81, (eveneens in den Refreinenbundel van Jan van Styvoort, n^r 254), en n^r 101. Het Refrein achteraan den 9ⁿ ‘ezel’ werd naar de uitgave van 1580 afgedrukt door Dr. C. KRUYSKAMP, *a.w.*, d. 2, bladz. 279 -.
- 2) Vergelijk de eerste 9 regels van het Refrein achteraan den 6ⁿ ‘ezel’ met volgende verzen van n^r 97 van den Refreinenbundel van Jan van Doesborch.

De here die ons vander eerden gewrocht heeft
Ende met sijnen bloede ons gecocht heeft,
.....
Daer hem toe dwanc natuerlijcke minne.
Al sijn wi dwasen so gheck van sinne,
Seggende, god is ons sijn rijcke sculdich,
Hi heeft ons gecocht, dats tgeen dat ic kinne,
Op dat wi hem met herten sijn ghehuldich
Ende dat wi in allen lijden bliuen verduldich
Van dat hi ons tosendt hier en dare...

Vergelijk ook de eerste 4 regels van de 3^e strophe van het Refrein achteraan den 10ⁿ ‘ezel’ met volgende verzen uit n^r 106 van den Refreinenbundel van Jan van Doesborch.

Tfy werelts dal vol alder ellendicheyt,
Tfy glorie, tfy weelde, tfi wtwendicheyt,
.....
Tfi Pompeus breus leuen, tfi sondige vendicheyt,
Tfy schoonte, tfy wellust, tfy behendicheyt...

- 3) Vergelijk den 1ⁿ, 2ⁿ, 3ⁿ, 5ⁿ, 6ⁿ, 8ⁿ, 9ⁿ, 10ⁿ, 12ⁿ, 13ⁿ, 14ⁿ, 16ⁿ, 17ⁿ, en 18ⁿ regel van het Refrein achteraan den 10ⁿ ‘ezel’ met volgende verzen van het 3^e stuk van het Eerste Boek *Refreinen* van Anna BIJNS.

O viandelijc saet, hoe werdij gesaeyt nu!
Hoe gaet de werelt aldus verdraeyt nu,
Dat elc begrijpt eens anders ghebreken!
.....
En laten hem selven heel onbekeken.
De balcken, die in haers selfs ooghen steken,
Niet merckende, ja achtende niet een haer,
.....
Recht oftsij waren heel suver ende claer.
.....
Want tgebrec en is nergens dan onder de lien:

XIII

Deze bijzonderheid werpt niet enkel een zeker licht op de wijze waarop de samensteller van het volksboek bij het vervaardigen of 'bewerken' van zijn Refreinen te werk ging, maar kan ook van belang zijn voor de dateering van het bundeltje, een vraag waarop nog geen bevredigend antwoord gegeven werd en waar we nu een oogenblik zullen bij blijven stilstaan.

Tot tweemaal toe heeft L. Willems over de dateering van het volksboek 'Vanden, X, Esels' gehandeld. In een eerste bijdrage wees hij op een passus uit den prozatekst van den 10ⁿ 'ezel', waarin er sprake is van hovelingen te Mechelen. Nu is het Hof enkel te Mechelen gevestigd geweest van 1507 tot 1530. Hieruit leidde hij af dat het werkje tusschen 1507 en 1530 vervaardigd werd en de druk van 1558 niet de eerste kon zijn geweest. Steunend

.....
Hoe mach eenich mensce so dwaes gesint sijn
Ende in sijn herte soo seere verblint sijn,
Dat hij derf oordeelen eens anders wercken!

.....
Ende doet ghij selver wel, God sal u stercken,

.....
Eest dat wij leyden een sondich leven.

.....
Grondeerden sij ditte, sij mochten wel beven,...

Zie: A. BOGAERS en Dr. W.L. VAN HELTEN, *Refereinen van Anna Bijns*, Rotterdam, 1875, bladz. 8-. Het stuk is niet gedateerd. Het werd geschreven tusschen 1520 en 1528, waarschijnlijk zelfs na 1523.

op de taal en de vorm van de Refreinen dateerde hij ‘Vanden, X, Esels’ dan c. 1525¹⁾.

Het feit dat Dr. Fred. Lyna en Dr. W. Van Eeghem terloops op een tweetal kleine vergissingen van L. Willems hebben gewezen, neemt de onjuistheid niet weg van hun bewering als zou het werkje tusschen 1507 en 1524 geschreven zijn²⁾. Want het voorkomen achteraan den 5ⁿ ‘ezel’ van een Refrein, dat ook in de verzameling van Jan van Styevooort te vinden is, bewijst wel dat dit laatste stuk van uit of van vóór 1524 dagteekent, doch niet dat het volksboek tusschen 1507 en 1524 werd vervaardigd, daar, zooals we reeds zagen, de Refreinen weinig verband houden met de prozateksten en dus reeds konden geschreven zijn vóór de prozateksten uit het Engelsch werden overgebracht. In een tweede artikel heeft L. Willems zijn vroegere bijdrage nog eens samengevat en het onjuiste in de zienswijze van Dr. Fred Lyna en Dr. W. Van Eeghem voldoende in het licht gesteld³⁾.

Voorloopig kunnen we dus besluiten dat ‘Vanden, X, Esels’ tusschen 1507 en 1530 - liefst zelfs 1531⁴⁾-, werd vervaardigd, meer bepaald tusschen 1520 en 1531, aangezien in het Refrein achteraan den 10ⁿ ‘ezel’ enkele verzen werden overgenomen uit een stuk van Anna Bijns, dat onmogelijk vóór 1520 kan geschreven zijn, waarschijnlijk zelfs van na 1523 dagteekent.

Ook aan de vraag van het auteurschap heeft L. Willems in zijn eerste bijdrage eenige aandacht besteed. Uit zijn dateering van het werkje, c. 1525, leidde hij af dat de auteur een Rederijker uit die jaren moet zijn geweest die, naar zijn eigen mededeeling in den 10ⁿ ‘ezel’, te Antwerpen op de Lombaerde veste had gewoond, er

- 1) L. WILLEMS, *Het Volksboek ‘Van den thien Esels’*, in VMA, 1921, bladz. 576 -.
- 2) Dr. Fred LYNA en Dr. W. VAN EEGHEM, *Jan van Styevooorts Refereinenbundel - Anno MDXXIV*, d. 2, Antwerpen, z.j. bladz. 306-.
- 3) L. WILLEMS, *Over den Datum van het ‘Boeck van den thien Esels’*, in VMA, 1937, bladz. 45-.
- 4) Het Hof verliet Mechelen eerst in December 1530. ‘Vanden, X, Esels’ kan dus ook nog in 1530 geschreven zijn.

echter niet meer verbleef toen ‘Vanden, X, Esels’ voltooid werd. Hij opperde zelfs een oogenblik de veronderstelling als zou het de Antwerpsche drukker Jan van Doesborch geweest zijn, - die inderdaad juist omtrent dien tijd op de Lombaerde veste woonde -, om echter zijn hypothese onmiddellijk te laten varen, naar we meenen ten onrechte¹⁾. We zijn er namelijk van overtuigd dat Jan van Doesborch wel als vertaler van het volksboek kan in aanmerking komen. Want L. Willems vergiste zich waar hij beweerde dat Jan van Doesborch c. 1521 te Antwerpen op de Lombaerde veste kwam wonen en er bleef tot aan zijn dood. We weten integendeel dat de Antwerpsche drukker na Juni 1530 de Lombaerde veste verliet en zich te Utrecht vestigde. De andere opwerping van L. Willems, als zou het niet bekend zijn dat Jan van Doesborch een Rederijker zou zijn geweest, is van weinig waarde, gezien onze zeer on-volledige kennis van het letterkundig leven te Antwerpen in de eerste helft van de XVIe eeuw.

Laten we nu eens beknopt samenvatten wat ons over het leven en de werkzaamheden van Jan van Doesborch bekend is en daarna onderzoeken of die gegevens met zijn auteurschap van het volksboek zijn overeen te brengen. Op die wijze zal, hopen we, blijken dat hij met groote waarschijnlijkheid als de vertaler en bewerker van het bundeltje kan beschouwd worden.

Jan van Doesborch²⁾ schijnt zich c. 1500 te Antwerpen als drukker te hebben gevestigd. In 1508 werd hij in de Sint Lucasgilde aanvaard³⁾. Den 28ⁿ September 1515 bekwam hij een ‘octroye om te moigen printen nieuwe wercken inde landen van Brabant ende van Overmaze etc.’⁴⁾. Van in of vóór December 1521 tot in of na Juni

- 1) L. WILLEMS, *Het Volksboek ‘Van den thien Esels’ in VMA, 1921, bladz. 577.*
- 2) Zie over Jan van Doesborch in hoofdzaak: R. PROCTOR, *Jan van Doesborgh...*, London, 1894; Dr. C. KRUYSKAMP, *a.w.*, d. 1. bladz. VII.
- 3) Ph. ROMBOUTS en Th. VAN LERIUS, *De Liggeren der Antwerpsche Sint Lucasgilde...*, d. 1, Antwerpen, z.j., bladz. 69.
- 4) P. VERHEYDEN, *Drukkersoctrooien in de 16^e eeuw*, in: Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekleven, 8^e jg (1910), bladz. 210.

1530 woonde hij op de Lombaerde veste ‘in den aren van die vier evangelisten’¹⁾. Daarna vestigde hij zich te Utrecht.

Jan van Doesborch drukte vooral weinig omvangrijke werkjes, meestal volksboeken²⁾. Hij kende Engelsch. Niet alleen gaf hij verscheidene Engelsche boekjes uit³⁾, maar hij heeft ook, ten minste één werkje van het Nederlandsch in het Engelsch overgebracht⁴⁾. Hij kan dus eveneens uit het Engelsch in het Nederlandsch hebben vertaald. Tusschen Juni 1528 en Juni 1530 drukte hij een bundel Refreinen, die verscheidene stukken met ‘Vanden, X, Esels’ gemeen heeft⁵⁾.

Welnu, ook ‘Vanden, X, Esels’ is een werkje van geringen omvang, de auteur ervan woonde een tijdlang te Antwerpen op de Lombaerde veste en vestigde zich later ergens elders; hij kende Engelsch, aangezien hij het volksboek uit het Engelsch vertaalde. Dat hij een drukker was mag wellicht afgeleid worden uit het opschrift ‘Den Drucker oft Auctor’ in de uitgave van

- 1) Zie hierover: P. DE KEYSER, *Het Uithangbord van den Antwerpschen Drukker Jan van Doesborgh*: ‘In den aren van die vier evangelisten’, in: *De Gulden Passer*, 21^e jg. (1943), bladz. 203-.
- 2) Aldus onder meer: *De Historie van Buevijne van Austoen wt Engelandt gheboren* (1504), *Die Destructie van Troyen* (c. 1510-1515), de *Historie van Floris ende Blanceflour* (c. 1517), *Van Jason ende van Hercules* (8 November 1521), *Die Historie van Hercules* (12 December 1521); zie de beschrijvingen bij W. NIJHOFF-M.E. KRONENBERG, *Nederlandsche Bibliographie van 1500 tot 1540*, 2 d., 's Gravenhage, 1919-1940, n^r 1085, n^r 4137, n^r 3160 en n^r 3164.
- 3) Engelsche werkjes die zeker door Jan van Doesborch gedrukt zijn: *Longer Accidence* (c. 1509), *Shorter Accidence* (c. 1515), AENEAS SYLVIUS, *Euryalus and Lucretia* (c. 1515), LAET's *Prognostication for 1516* (c. 1515-1516), *Letters of B. DE CLEREVILLE* (c. 1517-1518), *The lyfe of Virgilius* (c. 1518), *Frderick of Jennen* (c. 1518), *Mary of Nemmegen* (c. 1518-1519), *Tyll Howleglas* (c. 1519), *of the new Lands* (c. 1520), *The wonderful shape* (na 1520), *The Parson of Kalenborowe* (na 1520); zie de beschrijvingen bij W. NIJHOFF-M.E. KRONENBERG, *a.w.*, n^r 1, n^r 2, n^r 2240, n^r 1303, n^r 2677, n^r 4052, n^r 3904, n^r 3905, n^r 1144, n^r 1311, n^r 1901 en n^r 3676.
- 4) Namelijk: *The Fifteen Tokens* (c. 1505), W. NIJHOFF-M.E. KRONENBERG, *a.w.*, n^r 2047.
- 5) Dr. C. KRUYSKAMP, *a.w.*, d. 1, bladz. XV.

XVIII

weten is enkel nog het gedicht ‘Van den Jongen geheeten Jacke’¹⁾ in dat geval. Reeds als zoodanig heeft ‘Vanden, X, Esels’ bijzonder recht op onze aandacht en verdient het opnieuw te worden uitgegeven.

Ten slotte nog een enkele opmerking. Het volksboek ‘Vanden, X, Esels’ is één van die geschriften, welke niet zoo gemakkelijk in een bepaalde categorie zijn onder te brengen. Gewoonlijk wordt het tot de volksboeken gerekend²⁾ en we zien niet goed in waar het anders zou kunnen ondergebracht worden. Hierbij dient echter opgemerkt, dat ‘Vanden, X, Esels’ naast de andere, meestal verhalende volksboeken, een heel aparte plaats inneemt. Het is inderdaad, niettegenstaande den soms zeer scabreuzen inhoud, een didactisch geschrift.

- 1) Dit gedicht is een vertaling van ‘*The Frere and the Boye*’, het werd uitgegeven door Dr. G. J. BOEKENOOGEN, *Historie van den jongen geheeten Jacke*, Leiden, 1905. Zie ook L. WILLEMS, *a.w.*, bladz. 577-, waar betoogd wordt dat de vertaler van ‘Vanden, X, Esels’ en ‘Van den Jongen geheeten Jacke’ niet dezelfde persoon kunnen geweest zijn.
- 2) Zie onder meer: G. KALFF, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, d. 3, Groningen, 1907, bladz. 167-; Dr. J. TEWINKEL, *Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde* (tweede druk), d. 2, Haarlem, 1922, bladz. 320 en Prof. Dr. J. VAN MIERLO, S.J., *Middelnederlandsche Letterkunde*, d. 2, bladz. 319.

Wijze van uitgave

Voor deze uitgave werd de tekst van 1558 als grondslag genomen. De overigens weinig talrijke afkortingen werden zonder nadere aanduiding opgelost. De interpunctie werd behouden en op enkele plaatsen aangevuld. Evidente drukfouten werden, meestal aan de hand van de uitgave van 1580, verbeterd. Telkens werd dit onderaan de bladzijde vermeld. Onderaan werden ook de varianten van den druk van Jan van Ghelen de Jonge en voor 4 Refreinen, van den Refreinenbundel van Jan van Doesborch opgegeven. Hierbij werden volgende afkortingen gebruikt:

JvD: Refreinenbundel van Jan van Doesborch.

WvL: uitgave van 1558.

JvG: uitgave van 1580.

Louter spellingsvarianten werden niet vermeld. Woorden, die enkel in de uitgave van 1580 voorkomen, staantusschen rechte haakjes.

[Vanden, X, Esels]

Vandē .X. Esels

Sprekende van thienderley manieren van mans / die welcke door haer ver-
twijfelt leuen weerdich zijn ezels ooren te dra-
ghene: Der welcker domheyt met Mozaïsche Refe-
reyen gheskrift ende onderwelen wordt /
enen peggelsichen tot sichtighe ende
leeringhe / seer ghenuethe-
lyck om lesen.

Gbeprint Thantwerpen by de weduwe van Iacob
van Liesvelt op de Camerpoort brugghe inden
schilt van Arthois. Anno 1558.

De Coninck nae dien by attestatie van eenen ghecommitteerden visitateur der boecken ghebleken is, dat dit boecxken gheintituleert van de thien Esels, goet gheprobeert is, heeft geconsenteert Hans van Liesvelt oft den ghenen diet hem belieuen sal, te moghen printen, vercoopen ende distribueren dit selue boecxken, verbiედende allen anderen printers ende boeckvercoopers, dit selue boecxken nae te printen oft conterfeyten in eenigher manieren, den termijn van vier laren, op die pene ghespecificceert in syne brieuen hem daer op verleent alst blijkt by octroye van synder maiesteyt.

Ghegeuen te Bruessel den 18. Decemb. 1556.

Onderteekent P. de Lens.

*

Prologhe

- [[1]] *Als ic op een tijt my ghinck vermeyden buyten int velt*
 [[2]] *door bosschen en foreesten by de ¹⁾ riuieren, daer mijn²*
 [[3]] *hert verconforteerde ouermitds die locht, der wateren,³*
 [[4]] *ende vanden soeten rueck der cruyden, soo was ick so,*
 [[5]] *langhe my seluen door die melodye verghetende, dat,*
 [[6]] *Titan nederdaelde in Occidenten, soo ginck ic nae huys⁶*
 [[7]] *als ic dat sach, ende quam int studeren van oude gesten,⁷*
 [[8]] *ende ick riep Memorie by my, ouerdenckende ende aenmerkende*
 [[9]] *alle creaturen ende alle dinghen van God*
 [[10]] *gheschapen, hoe dat elck in zijnre substancien volghet*
 [[11]] *die nature, den tijt ende vre, sonder alleen die mensche,*
 [[12]] *die welcke heeft reden en verstant, ende is gheschapen*
 [[13]] *nae den beelde Gods almachtich, die welcke niet en houdt*
 [[14]] *reghel, tijt, noch vre, maer doolt meestendeel gheheel*
 [[15]] *wten weghe. Al isser somtijts een wijs ende volstandich,¹⁵*
 [[16]] *daer zijnder wel hondert weder teghen onwijsende sonder*
 [[17]] *redene. Ende oock sijnder een deel simpele ende slecht*
 [[18]] *in haer werck, als eenen armen slechten esele: die sommighe*
 [[19]] *sijn lichtelijck gram ende toornich, als die wespen¹⁹*
 [[20]] *die seer steken met anghelen: de ²⁾ sommighe zijn*
 [[21]] *saechtmoedich als een lammeken: sommighe ghelijck*
 [[22]] *den esel luy ende traech: die sommige hoochmoedich,*
 [[23]] *presumptueus, ende prues ³⁾ als die leeuwe: die sommighe²³*
 [[24]] *willen om winninghe verliesen haren goeden*
 [[25]] *name: sommighe zijn sulcke keerls inder natueren, wat*
 [[26]] *dat si doen, gheenderley dinck en dunckt hun ⁴⁾ schande*
 [[27]] *te wesene ⁵⁾: die sommighe winnen ende hebben veel*
 [[28]] *goets, maer si en deruen haer ghenueghen noch nootdruft*
 [[29]] *daer niet afnemen: sommighe wercken daghelijcx*
 [[30]] *met grooten arbeyt om veel goets ende gelts te vergaderen,³⁰*
 [[31]] *ende sluytent in haer kisten, ende maken daer af*
 [[32]] *haren god ende mammon, niet wetende wie dat na haer³²*
 [[33]] *doot dat goet hebben ende besitten sal, ende hy en derf*
 [[34]] *daer niet af leuen noch zijn nootdruft daer af nemen,*

*

¹⁾ JvG: die.

²⁾ JvG: die.

³⁾ JvG: preuts.

⁴⁾ JvG: hen.

⁵⁾ JvG: wesen.

[[35]] *maer terstont ouercoemt hem die doot eer hy dat meynt,*

*

[[36]] *ende neemt hem lijf, leuen ende goet, ende sendet ¹⁾ hem*
 [[37]] *met een slaepelaken naect ende bloot in een ander*
 [[38]] *lant, ende dan gecrijcht een ander dat goed, ende die*
 [[39]] *is vrijmoedigher dan diet soo neerstelijcken vergadert³⁹*
 [[40]] *hadde ²⁾, ende dees maecter goet chiere op, ende schept⁴⁰*
 [[41]] *op metten grooten lepel, droncken drinckende, vrouwen*
 [[42]] *hanterende, dobbelscholen, closbanen, ende alle ydelheyt⁴²*
 [[43]] *volghende, ende valt soo in den diepen put der*
 [[44]] *sonden ende vergheet gheheel sinen scheppere. Van alle*
 [[45]] *dit quaet is die principale oorsake die doode vrecke man,*
 [[46]] *waer om dat te sorghen is dat hy den toorn Gods ende⁴⁶*
 [[47]] *dat ordeel ³⁾ op hem verwect heeft. Van welcke quade⁴⁷*
 [[48]] *ende beestelijcke manieren der mannen, ick hier nae in*
 [[49]] *dit boecxken veruolghende stellen sal vanden tien esels,*
 [[50]] *waeromme dat sulcke mannen by goede redene gheleken*
 [[51]] *moghen worden den esels, ende dat si mogen met rechte*
 [[52]] *wel draghen langhe esels ooren. Ende om dat ick gheerne*
 [[53]] *die waerheyt soude ⁴⁾ schrijuen van dese onredelijcke*
 [[54]] *mannen ende esels, soo behoefde ick wel goeden raet*
 [[55]] *ende onderwijs van sommige goede vrouwen, op dat si*
 [[56]] *my voorts ⁵⁾ helpen mochten, want sommige van haer*
 [[57]] *die nature der mannen bat kennen dan ic.⁵⁷*

De Acteur ⁶⁾

[[58]] *Met dies quam daer een vrouwe ghegaen, die ick tot*
 [[59]] *my riep, ende seyde. Vrouwe gheeft my doch wat raets.*
 [[60]] *Ick soude gheerne schrijuen sonder flatteren oft pluymstrijcken,⁶⁰*
 [[61]] *die tien manieren vanden onredelijcken mannen,*
 [[62]] *ende dit mijn boeck sal heeten vanden tien esels.*
 [[63]] *Nu vrouken, wat dunckt v daer af? Dat vrouken antwoordde*
 [[64]] *met cortten woorden ende seyde: Soo bidde*
 [[65]] *ick v vrindelijcken ⁷⁾, dat ghy doch een plaetse wilt houwen*
 [[66]] *in uwen boecke voor mynen man, want altijd hebbe*

*

¹⁾ JvG: seyndet.

²⁾ JvG: hadde.

³⁾ JvG: oordeel.

⁴⁾ WvL: sonde. (drukfout). JvG: soude.

⁵⁾ JvG: voort.

⁶⁾ JvG: Die Aucteur.

⁷⁾ JvG: vriendelijcken.

[[67]] *ick by mijnder moeder ghewoont tot dat ick houwede,*
[[68]] *ende in alle dyen tijt dat ick by mijnder moeder woonde*

*

[[69]] *en was ick noyt geslagen, daer ick nu alle den dach*
 [[70]] *geslaghen worde. Ende ick en weet v niet meer te seggene*
 [[71]] ¹⁾, *want ick en hebbe maer eenen man die welcke*
 [[72]] *alle ghenuechte buyten der dueren laet als hy tsauonts*
 [[73]] *droncken thuys coemt. Doen seyde die Auctoor: God*
 [[74]] *dancke v vrouwen: soo en wil ick dan niet langer staen*
 [[75]] *in mijn Prologhe, maer ick wil terstont beghinnen vanden*
 [[76]] *eersten Esel, op dat een ander daer aen een exemple*
 [[77]] *nemen mach, ende hem seluen hier door pijn te beteren.*

Eindnoten:

- 2 *foreest*: bosch, woud.
 3 *verconforteren*: niet in M.W.; ongeveer dezelfde beteekenis als *conforteeren*: opbeuren, vertroosten.
ouermitds: door, ten gevolge van.
 6 *Titan*: niet de zesde en grootste satelliet van Saturnus, die eerst in 1655 door Chr. Huygens ontdekt werd, doch hier waarschijnlijk in de beteekenis: zon.
 7 *gesten*: geschiedenissen, verhalen.
 15 *volstandich*: volhardend, standvastig, geduldig.
 19 *lichtelijck*: gemakkelijk.
 23 *presumptueus*: met zichzelf ingenomen, vol eigenwaan, trotsch.
prues: fier, trotsch.
 30 *arbeyt*: moeite, inspanning.
 32 *mammon*: geld, geldgod.
 39 *vrijmoedigh*: royaal, mild.
 40 *goet chiere maken*: goede sier maken, een vroolijk leven leiden.
 pret maken.
 42 *dobbelscholen*: speelhuizen.
closbanen: schietbanen.
 46 *sorghen*: vreezen.
 47 *verwecken*: opwekken, prikkelen.
 57 *bat*: beter.
Acteur, Auctoor (WvL) en *Aucteur (JvG)*: schrijver, vertaler, bewerker.
 60 *pluymstrijcken*: iemand allerlei kleine ook ongevraagde oplettendheden bewijzen, hem naloopen, vlelend dienen, flikflooiën of vleien, iemand honig om den mond smeren.

*

¹⁾ JvG: seggen.

*

Vanden eersten esel

*Sulck een Esel die sijn ghelt ende patrimony goet
Onnuttelijck verdoet, leere by desen te wesen vroet.**

- [[1]] Een gehouwet man mach wel met goeden redenen
 [[2]] metten Esels gerekent worden / die zijn quade sinnelijcheyt
 [[3]] volcht / ende verdoet zijn goet onnuttelijck
 [[4]] ghelijck eenen sot in vleeschelijcker lust / soekende
 [[5]] tauernen ¹⁾ daer ghildekens ende lichte vrouwen wonen
 [[6]] / om daer zijn ghenuechte ende tijdcortinghe mede
 [[7]] te hebben / ende blijft dickwils snachts daer slapen /
 [[8]] ende neemt zijn rust by die vuyle gemeyne wateren die
 [[9]] daghelijcx worden gebesicht / ende heeft selue thuyt
 [[10]] een schoon reyn fonteynwaterken om hem te veruersschen
 [[11]] / ende heeft een schoonder / eerlijcker ende beter
 [[12]] wijf / dan der ander vijfentwintich ²⁾. Ende by die
 [[13]] poppen en ³⁾ ghilden ist al genuecht ende vruecht dat¹³
 [[14]] hy spreect ende hanteert / maer by zijn goet duechdelijck
 [[15]] wijf en can hy niet een goet woort spreken (die nochtans
 [[16]] tienmael schoonder en beter is dan al den anderen hoop)
 [[17]] maer altijd kijuen ende knorren als een quaet hont / als
 [[18]] een onwetent onbeleeft man. Dunckt v niet dat sulck
 [[19]] een weerdich is te draghen Esels ooren / die sulcken
 [[20]] onreynen solaes ghebruyckt / verdoende soo onnuttelijcken²⁰
 [[21]] zijn goet in bordeelen met alderley ghemeyn ghilden
 [[22]] ende hoeren / ende vercrentc zijn lichaem / ende
 [[23]] verderft zijn natuere / vercortc zijn leuen / ende vermoort
 [[24]] zijn siele / ende brengtse wt de handen Gods / ende
 [[25]] leuertse den duyuel over. Ende ist dat hy in aldusdanighen
 [[26]] leuen volherdt / soo en can hy hem seluen niet
 [[27]] beteren / ende coemt dan ten lesten in grooter armoede
 [[28]] en sorgen: ende mach hy dan noch int gasthuys steruen
 [[29]] / soo heeft hy noch veel ghelucx. Nu laet ons allen elck
 [[30]] een hooft beteren / alle dinck sal wel zijn: ende laet
 [[31]] ons blijuen by onse gesellinne die wy gesworen hebben
 [[32]] om geenderley saecken af te gaen. Tis doch een oudt
 [[33]] segghen / thuyt eten / thuyt minnen / is die minste

* 1) JvG: taveernen.

2) JvG: viiventwintich.

3) JvG: ende.

*

- [[34]] cost / ende brengt in den meesten vrede. Denct oock
 [[35]] dat goet dat ghy soo onnuttelijck verdoet / dat steeldy
 [[36]] den armen / al hebdijs wel gewonnen / ghy en moghes
 [[37]] daerom niet onprofitelijck verdoen / Ghelijck dye rijcke
 [[38]] vrecke dye zijn goet verdede / niet mede deylende den
 [[39]] armen Lazarum / daerom werdt hy begrauen inder hellen.³⁹
 [[40]] De schriftuere vermaent niet dat hi eenich onrecht
 [[41]] goet hadde. Daerom so houdt op van sulcken verquistinge
 [[42]] uwes goets / maer spaert wat ende deylet den armen
 [[43]] / want dat geefdy Godt / ende God sal v wedergeuen
 [[44]] zijn gracie ende gheluck aen v goet / wijf ende kinderen
 [[45]] met een salich eynde.

Refereyn

- O redelijcke creatuere keert v wt minnen
 Tot Godt den Heere die v heeft gemaect.
 Keert toch ¹⁾ van ouerspel v vijf sinnen,
 Keert v tot duechden nu doch onghelaect
 5 Ende leeft met v wijf in Gods vrede recht
 Bidt Godt dat ghy doch zijn gracie smaect
 Dat doch ²⁾ v sinnen tot ootmoet mogen zijn gehecht
 Tot godt roepende met hertten reene
 Om dat ghy hem vertoorn hebt als een arm knecht
 10 Bekent voor hem v sonden, want hy alleene
 Mach v reyn maken van sonden ghemeene
 Het is hooch tijt, wilt den tijt oorboren¹²
 En breect niet meer dat ghy hebt gesworen.*
- Den houwelijcken staet is een costelijck schat
 15 Die God maecte als die werelt beghan,
 Int eertsche ³⁾ Paradijs: oock waer is dat
 Dat ghy ghebonden zijt tot v wijf als man,
 Dus keert v natuere, ende merct oock wel an
 Hoe cort dat dleuen hier mach ghedueren.
 20 Bidt God dat hy u wil reyn sonden peuren ⁴⁾.²⁰
 VVilt doch v wijf niet meer beseuren,²¹
 Maer weest haer goedertieren wt charitaten.²²*

*

¹⁾ JvG: doch.

²⁾ JvG: toch.

³⁾ JvG: eerste (drukfout).

⁴⁾ JvG: peuren: vóór de p een s in den inkt bijgeschreven.

*

- Beweent Gods passie, wilt voor v sonden treuren
Daer vindy dan salicheyt bouen maten,*
25 *Ist dat ghy v tot danckbaerheyt wilt saten.²⁵
Neemt waer den tijt en laet hem niet verloren.
En breect niet meer dat ghy hebt ghesworen.*

- Pijnt v doch na v macht met trouwen
Dat cleedt der onnoselheyt dat v was gegheuen*
30 *Die vlecken af te dwaen met grooter rouwen
En leuen nae dat daer is beschreuen
Vanden Euangelisten int Euangelie verheuen
Dat doer des heylighen Geests inspiratie
V wijsende is den wech na deewich leuen.*
35 *God sal v en ons daer toe gheuen gracie
Gheloouen wy vast tot elcker spatie
In zijn gheboden, ende in dat hy verbiet.
Hopen wy oock al sonder fallacie³⁸
Op Gods ontfermen wat ons geschiet,*
40 *Met die wercken der charitaten siet.
Dus leeft nae raet als die wtvercoren,
En breect niet meer dat ghy hebt ghesworen.*

Prince

- Vvilt doch v leuen schicken tot God den Heere,
Ende dat ouerspel laten bouen al,*
45 *Op dat God die plaghen van v keere
Die den ouerspeelders in dit eertsche dal
Toecomen, van seuen een, tsy groot oft smal:
Die ouerspeelder sal doot gheslaghen blijuen,
Oft verlies van goet oft van leden hy krijghen sal,*
50 *Oft ghevangen te worden om loose wijuen,
Oft een openbaer schande sal hem beclijuen,⁵¹
Oft der loden vloeck al sonder falen
Dats te zijn oude ende ¹⁾ arme catijuen.⁵³
Crijcht hy gheen van desen, so salmen hem betalen*
55 *Met verdriet en pijn der helscher qualen.
Maer betert v, ten is noch niet al verloren,
En breect niet meer dat ghy hebt ghesworen.*

Eindnoten:* *patrimony*: vaderlijk erfdeel.13 *poppen*: lichtekooien.*ghilden*: lichte vrouwen.20 *solaes*: vreugde, genot, vermaak.39 *den armen Lazarum*: denkbeeldige persoon in de parabel van den onbarmhartigen rijke; zie: *Lucas*, cap. 16, vers 19-.12 *oorboren*: gebruiken, gebruik maken van, zich ten nutte maken.* ¹⁾ JvG: en.

- 20 *peuren*: zuiveren, niet in die beteekenis in M.W.
21 *beseuren*: kwellen, doen lijden.
22 *charitate*: christelijke liefde, de liefde tot den naaste.
25 v.. *saten... tot*: zich zetten tot, zich toeleggen op, streven naar.
38 *fallacie*: bedrog, bedriegerij.
51 *beclijuen*: bijblijven, zijn deel zijn.
53 *catijuen*: zondaars, slechtaards.

*

Den tvveeden esel

*Desen Esel behoortmen oock wel te beghecken
Dat hy de dante zijn wijf laet de broeck aentrecken.**

[[1]] Desen man machmen wel den esel ghelijcken / ende
 [[2]] met twee esels ooren aen zijn hoofd / dye soo simpel /
 [[3]] slecht / ende soo doochsaem ¹⁾ is sonder discrecie in allen³
 [[4]] sinen dingen / dat hy sinen wijue eerst moet vraghen
 [[5]] wat hy doen sal oft wil / oft haer oock belieuen sal: soo
 [[6]] laet hem desen armen esel van sinen wijue regieren ²⁾.
 [[7]] Ja dat meer is, hy en derf niet eens gaen schijten / hy
 [[8]] en soudt haer moeten vragen. Wat vruecht heeft sulcken
 [[9]] man in zijn leuen? hy draecht den name van eenen
 [[10]] man / maer hi en is nauwelijck een kint gerekent.
 [[11]] Desen armen esel en derf gheen dinck doen by hem
 [[12]] seluen van anxte dat hy zijn wijf vertoornen soude. Ist
 [[13]] dat zijn wijf seyt dat dye raue wit is / hy seyt oock /
 [[14]] Tis waer. Sy heeft hem onder haer bedwanck alsoo dat
 [[15]] hy altijd singt dat vers Placebo. Nu ramp ende schamp¹⁵
 [[16]] moet hebben sulcken man / en is hij niet wel weerdich
 [[17]] twee esels ooren aen zijn hoofd te draghen / ende onder
 [[18]] de Esels gerekent te worden / die hem aldus laet regieren
 [[19]] van zijn wijf? hy en derf wt noch in gaen hi en moetet
 [[20]] sinen wijue vragen. Hy en derf des heyligen daechs
 [[21]] niet met sinen ghebueren oft andere goede mannen gaen
 [[22]] spaceren / oft goet chier maken / oft een pint biers met²²
 [[23]] hun ³⁾ te ⁴⁾ te drincken / soo seer ⁵⁾ ontsiet hy dat
 [[24]] wijf, den armen hannen ligt achter ⁶⁾. Als ander mannen
 [[25]] gaen spaceren om een luchtken te rapen / ende haer
 [[26]] sinnen te vermaken / ende die fantasien te verdrijven /²⁶
 [[27]] so sidt die arme bloet altijd in huys ende wacht de ⁷⁾
 [[28]] muysen wt den viere / hy veecht dye bescheten kinderen
 [[29]] / hy wascht die doecken / hy keert dat huys / hy
 [[30]] maect dat bedde / hy doet al dattet wijf wil / op datse

* ¹⁾ JvG: hoochsaem (drukfout) de h met inkt in d verbeterd.

²⁾ JvG: regeren.

³⁾ JvG: hen.

⁴⁾ JvG: te (ontbreekt).

⁵⁾ JvG: seere.

⁶⁾ WvL: athter (drukfout). JvG: achter

⁷⁾ JvG: die.

[[31]] op hem niet en kijue / oft dat sy hem zijn hoeft niet en

*

[[32]] verstelle met eenen candelaer met vijf pijpen. My dunct³²
 [[33]] dat alsulcken man weerdich is te stellene in mijnen
 [[34]] boeck onder de ¹⁾ esels. O ghy arme esel / ghy bloode
 [[35]] catijf / wat een Lijse sidy? merct ghy niet dat ghy v³⁵
 [[36]] wijf die broec laet draghen die v seluen ²⁾ behoort te
 [[37]] dragen? Grijpt doch wederom eenen moet / zijt stout
 [[38]] en cloeck / ende hout selue die heerschappie die v God
 [[39]] ghegheuen heeft in dat eertsche Paradijs / daer hy tot
 [[40]] Eua sprack: Ghy sult zijn onder dye ³⁾ macht van⁴⁰
 [[41]] uwen man / ende hy sal heerschappie hebben ouer dy.
 [[42]] Nu maeckt v doch dese esels ooren quijte / ende aenueert
 [[43]] een stout herte / ende laet v niet van dat wijf
 [[44]] meer onder trecken.
 [[45]] Maer dat ick dye vrouwen niet en vergramme / soo
 [[46]] sal nochtans die man wijslijck / eerlijck / lieflijc ende
 [[47]] duechdelijck leuen met ⁴⁾ zijn wijf / want God dye
 [[48]] vrouwe ghemaect heeft tot een hulpe ende onderstant
 [[49]] des mans. Ende God heeft die vrouwe ghemaect van
 [[50]] dat middel des mans van eender rybben / op dat dye
 [[51]] vrouwe niet en sal zijn dat hoeft noch de heere / maer
 [[52]] dye man salse in eeren ende waerdicheyt houden onder
 [[53]] hem / ende hy en salse niet verachten als zijn voetfutsele⁵³
 [[54]] / maer sy sullen minnelijck tsamen leuen ende doen
 [[55]] gelijk die schriftuere seyt: Man ende wijf sullen hebben⁵⁵
 [[56]] twee zielen ende een lijf / so duechdelijck / so vriendelijck,
 [[57]] so eerlijck / soo minnelijck sullen si met malcanderen
 [[58]] leuen. Ende als een van beyden verstoort werdt /
 [[59]] soo sal dye bestghesinde den anderen verdraghen / ende
 [[60]] soo maect een goet wijf eenen goeden man: ende die
 [[61]] goede man maeckt een goet wijf / nae wtwijzen van
 [[62]] mynen Ballade hier nae ghestelt: ende so doende hebben⁶²
 [[63]] si hier een hemelijck op der aerden / ende hier
 [[64]] naermaels den hemele by Godt door zijn grondeloose
 [[65]] barmherticheyt.

Balade

Benautheyt ⁵⁾ hebbende van melancolyen,¹
Vol fantasyen, die in partyen

*

¹⁾ JvG: die.

²⁾ JvG: selve.

³⁾ JvG: de.

⁴⁾ WvL: moet (drukfout). JvG: met.

⁵⁾ WvL: Benantheyt (drukfout).

*

- Altoos zijn teghen ruste van herten
Sadt ic onlancx ¹⁾ in swaren argumenten,*
- 5 *Hoe ick met consenten, tgheschil mocht prenten⁵
Dat dickwils is vol drucks en smerten
In man en wijf, dat vrucht ²⁾ doet vertyen,⁷
En ionst verslijten,
Leuende in hate van quaden pertten,*
- 10 *Schelden, verwijten,
Gheueynst voor malcanderen als ypocrijten,
Die van iolijten
Sijn mochten, hadden si accoort int lijf,
VVant een goede ³⁾ man maect een goet wijf.*
- 15 *Accoort van wille is soo bequamelijck,¹⁵
So goet so vramelijck, soo salich so tamelijck,¹⁶
Eertsche eere oft goet is daer niet by,
Die soetste accoorden van musijcken,
Al die practijcken, zijn gheen ghelijcken*
- 20 *Den houwelijck daert hertelijck eendrachtich sy,
Die ruecken van allen specien vry²¹
En der balsemen duecht,
Des hemels aenschouwen duncket my,
Oft der ⁴⁾ bloemen vruecht,*
- 25 *Alle schoon aensichten ⁵⁾ verblijdende de iuecht,
Is cleyn ghenuecht
Te compareren by lief liefste ghespan,²⁷
VVant tgoede wijf maect den goeden man.*
- Hoe bruesch dat zijn der natueren bejegenthey²⁹*
- 30 *Na die genegenthey^t der vrouwen ghelegenthey^t,
Tsmans cracht oft stercheyt machse verstercken,
Als hy der vrouwen wesen wil aensien
En laten gheschien, hertelijck te dien
Betrouwende in een ionstich bemercken.*
- 35 *Aristoteles een meester van clercken
Seyt, dat hy die wijs is
Domineert ouer Planeten in sinen wercken,*

*

1) JvG: om anext.

2) JvG: vreucht.

3) JvG: goet.

4) JvG: dier.

5) WvL: aensichten (drukfout). JvG: aensichten.

*

*Dat welck hem tot prijs is.
Der vrouwen vruecht na tsduechts auijs is,*

- 40 *En sonder afgrijs is
Vol weluarens, vol eeren, door al haer bedrijf,
VVant die goede man maect een goet wijf.*

*Al waer die man een ouervlieghere,⁴³
Een loos bedrieghere, beroemer oft lieghere,*

- 45 *Een dronckaert, een dobbelaer, een vechtere¹⁾,
Een cabbelare²⁾ oft een cabbelere,⁴⁶
Een snabbellere³⁾ oft een brabbellere⁴⁷
Een Iob, een nullus, oft een slechtere,
Der vrouwen minsaemheyt is een vlechtere*

- 50 *Van een eerlijck decsele.
Haer eerlijck wesen stelt alle dinck rechtere,
VVant haer aentrecsele⁵²*

- Sulck bevecsele
Den man doet schouwen en laten dan.*
55 *VVant tgoede wijf maect eenen goeden man.*

*Al waer in vrouwen midts vremde sinnen
Ghebreck van minnen, wonder van binnen,
Daer sal hem die man temperen in,
Ende dencken dat si zijn een weecke lucht*

- 60 *Haestelijcken bevrucht by twijfels ducht.⁶⁰
Maer dies niet licht doen meer noch min,
VVant caro sticht dat vrouwelijck sin⁶²
Ghetijdelijck veet heeft,⁶³*

- Tgheen dat die man mint om ghewin,*
65 *VELCK cranck bescheet heeft
Maer discretie des mans bereet heeft
Ende een beghin
Tempererende, soo en blijfter gheen ghekijf,⁶⁸
VVant een goet man maect een goet wijf.*

- 70 *Die duecht dats claer die comt⁴⁾ van vrouwen,
VVyens minlijck aenschouwen, eens goet betrouwen*

*

1) JvG: vichtere.

2) JvG: Cabbelare.

3) JvG: snabbelere.

4) JvG: coemt.

*

Doet wel dat deen hant dander dwaet.

En als een man besorcht den cost,

Prouande brost, en alle schult quijt ¹⁾ en lost,⁷⁴

75 *Den man ghemack doen is vrouwen daet,*

Minsamich spreken, vriendelijck ghelaet

Stilt grammen moet.

Ghelijck als men den welpen slaet

Soo dan den leew doet

80 *Die briesschende schijnt gram en verwoet*

Sinen sin versoet

Als twelpen galpt ²⁾, dit ghelijct oock dan.⁸²

Een goet wijf maect eenen goeden man.

Vrouwen souden eenighe schaemte rebel

85 *Baladich fel, verfellende met clappeyen snel,⁸⁵*

Ghelijcken wel een peert quaet en onuaerdich⁸⁶

Dwelck sinen meester ter eeren oft ter noot

Doet wederstoot, oft brengt in lijden groot⁸⁸

VVt sinen pitsen weert en bastaerdich.⁸⁹

90 *Meer noots doet een wijf onwaerdich*

Die stedich is,⁹¹

VWant dies herte, siele ende lijf eenueerdich is⁹²

En onuredich is.⁹³

Tsmans ³⁾ vroetschap dient dat hy dan sedich is,

95 *Sijn minne onledich is,*

Midts dattet ⁴⁾ twee sielen zijn en een lijf,

Een goet man maect wel een goet wijf.

Eindnoten:

* *dante*: lichtzinnig meisje, loszinnige vrouw.

3 *sonder discrecie*: zonder oordeel.

15 *Placebo*: Latijn: ik zal uw zin doen; waarschijnlijk is hier ook een woordspeling bedoeld met *placke*: klap, slag; zoals in de uitdrukkingen: de plak zwaaien en onder de plak.

ramp ende schamp: schande en smaad.

22 *spaceren*: wandelen.

26 *fantasien*: aanvallen van zwaarmoedigheid, melancholie.

32 *verstellen*: toetakelen.

35 *Lijse*: vrouwennaam; dus hier zooveel als: verwijfde kerel.

40 *Ghy sult zijn onder dye macht van uwen man / ende hy sal heerschappie hebben ouer dy*: zie: *Genesis*, cap. 3, vers 16.

53 *voetfutele*: voetveeg, voetmat; niet in M.W., zie KRUYSKAMP, bladz. 32.

* 1) JvG: quijt.

2) JvG: tgalpt.

3) JvG: Smans.

4) JvG: datter.

- 55 *Man ende wijf sullen hebben twee zielen ende een lijf*: zie: *Genesis*, cap. 2, vers 24; aangehaald bij *Matheus*, cap. 19, vers 5-; *ad Ephesios*, cap. 5, vers 31; *ad Corinthios*, eerste brief, cap. 6, vers 16.
- 62 *Ballade*: de Ballade is in den Rederijkerstijd geen duidelijk omschreven genre en wordt dikwijls gebruikt in de plaats van Refrein, zooals ook hier het geval is.
- 1 *Benautheyt*: benarde toestand.
- 5 *prenten*: uitbeelden, duidelijk maken.
- 7 *vertyen*: te niet gaan.
- 15 *bequamelijck*: aangenaam, genoeglijk.
- 16 *vramelijck*: nuttig, voordeelig.
tamelijck: betamelijk, behoorlijk, passend, fatsoenlijk.
- 21 *specien*: specerijen, welriekende of welsmakende kruiden.
- 27 *ghespan*: gezelschap, omgang, liefdebetrekking.
- 29 *bejegenthey*: bejegening.
- 43 *ouervliegere*: hoogvlieger, belhamel.
- 46 *cabbelare en cabbelere*: niet in M.W.; waarschijnlijk afgeleid van *cabbelen*: kibbelen, kijven; dus: kibbelaar.
- 47 *snabbelere*: babbelaar.
- 52 *aentrecsele*: aantrekkelijkheid.
- 60 *ducht*: vrees, gevaar.
- 62 *caro*: Latijn: het vleesch.
- 63 *ghetijdelijck*: herhaaldelijk, nu en dan.
veet heeft: de beteekenis is ons niet heelemaal duidelijk; *veet hebben* schijnt te beteekenen: noode, ongaarne hebben; de zin van vers 62, 63 en 64 is dan: want het vleesch bewerkt dat vrouwenzin nu en dan ongaarne heeft datgene wat de man om gewin mint.
- 68 *tempereren*: matigen, beteugelen, intoomen.
- 74 *prouande brossen*: voorraad, provisie, proviand gaan halen; *brossen* niet in die beteekenis in M.W., hier waarschijnlijk gebruikt om wille van het rijm.
- 82 *galpen*: schreeuwen.
- 85 *baladich*: de beteekenis is niet duidelijk; wellicht slechts als een stoplap te beschouwen, te meer daar het woord in de rijmpositie voorkomt.
- 86 *omuaerdich*: zwak, gebrekkig.
- 88 *wederstoot*: tegenstand.
- 89 *pitsen*: knepen, streken.
bastaerdich: wild, ontaard.
- 91 *stedich*: koppig, vasthoudend.
- 92 *eenueerdich*: eenparig, gelijk; niet in M.W.
- 93 *omuredich*: geen vrede of rust van binnen hebbende, over iets tobvende, onaangenaam of somber gestemd.

*

Vanden derden esel

*Poppenruyters die vrijen daer si worden bespot,
Moghen seer wel Esels ooren draghen als een sot.**

[[1]] Oock is hy weerdich Esels ooren te dragene / die
 [[2]] nacht en dach arbeyt ende neerstich is om te vercrijgen
 [[3]] de ¹⁾ ionste ende minne van een schoon maechdeken oft
 [[4]] van een ander schoon ioncfrouwe die hem te hooge sien⁴
 [[5]] / ende met hem ghecken en spotten. Het is wel een dul
 [[6]] ende sot man / die zijn liefde leyt aen sulcken persoon:
 [[7]] si ²⁾ en soude hem nauwelijck laten riecken daer si
 [[8]] gepist hadde. Ende ist dat hi in sulker sotter ende ongeachter
 [[9]] minnen blijft daer hi doch zijn pijnje / arbeyt/
 [[10]] loopen [/ rinnen] / suchten / bidden / blocsleypen al¹⁰
 [[11]] verloren doet / dye is bequame aen elcke side van sinen
 [[12]] hoofde te ³⁾ draghen Esels ooren/ want hi gheeft ghiften
 [[13]] ende doet ander dinghen dye totter minnen behooren /
 [[14]] als voer haer venster ⁴⁾ te comen singen / spelen met
 [[15]] cincken ⁵⁾ / fluyten / herpen / en luyten. Ende hy en¹⁵
 [[16]] can niet doen dan beghect ende bespot te ⁶⁾ worden.
 [[17]] Ende so langhe als hy iet heeft te geuen / den wijn te
 [[18]] schenckene ⁷⁾ / groote maeltijden ende bancketten te
 [[19]] houden / soo langhe geuen si hem schoon ⁸⁾ woorden
 [[20]] sonder meynen tot den eynde van sinen gelde. Ende als
 [[21]] hy dan bijster ende berooyt ⁹⁾ is / dan en willen si hem
 [[22]] niet meer aensien / noch hy en crijghet niet voor alle
 [[23]] zijn ionste ende ghiften / niet een vriendelijck cusken /
 [[24]] noch een hertelijc cussen voer haren eers. Ende dye
 [[25]] aldus zijn goet verteert ende verquist sonder loon oft
 [[26]] danc / mach wel zijn een Esel met langhen ooren aen

*

¹⁾ JvG: die.

²⁾ WvL: hi (drukfout); JvG: sy.

³⁾ WvL: de (drukfout). JvG: te.

⁴⁾ JvG: veynster.

⁵⁾ JvG: cincken met inkt tot clincken verbeterd.

⁶⁾ JvG: te (ontbreekt).

⁷⁾ JvG: schinckene.

⁸⁾ JvG: schoone.

⁹⁾ JvG: beroyt.

¹⁰⁾ JvG: hoeft.

[[27]] hoot ¹⁰). Maer Godt geue hem de gracie dat hy dye
[[28]] Esels ooren mach af stellen / ende dat hy niet meer bespot
[[29]] noch begheekt en worde: maer hy si voorts wijs
[[30]] ende bedwinghe zijn liefde / ende claghe in hem seluen

*

[[31]] heymelijcken sinen noot / in dier manieren van mijn
 [[32]] Refereyn dwelc hier nae volgende is.

Refereyn*.

O bedriechlijck lief seer fel int perck

By v hoouerdye ¹⁾ die my houdt tondere,

Hoe ickt make altijd is bedroch int werck ²⁾,

Dwelck ick bequelen moet bysondere,⁴

5 *Tghepeys verdruct my, ten is gheen wondere ³⁾:*

Hope faelgeert my oock inder noot ⁴⁾,⁶

Tuierich verlanghen is daer af oorcondere ⁵⁾,⁷

Suchten en duchten quelt my totter doot,

Vierighe begheerte was die my schoot,

10 *Den schacht ⁶⁾ van minnen die my doet steruen.*

Ontfermt v Venus ouer mijn pijn groot,

Oft ick moet inder allenden bederuen.

Laet staen v keruen, reyn bloem ⁷⁾ ghepresen,

Vercreech ick troost ick waer ghenesen.

15 *Och troost is my een medecijne,*

Och troost is daer den sin na haect ⁸⁾,¹⁶

Och troost is my boete voer alle pijn ⁹⁾,¹⁷

Och troost is daer mijn herte na snaect,

Och troost is die alle vruechde ¹⁰⁾ raect,

20 *Och troost is die my doet steruen en leuen,*

Och troost is dat Venus versoeninghe ¹¹⁾ maect,

Och troost was in my ¹²⁾ hoochlijck verheuen,

Och liefste wilt my doch troost gaen gheuen ¹³⁾,

O iuecht der iuechden, wilt mijns ontfermen,

25 *O amoreuse ¹⁴⁾ soudy my dus laten sneuen?*

*

¹⁾ JvD: O tormentelic grief hoe timmerdi sterck bi Ialousie.

²⁾ JvD: altijd belemmerdy dwerck.

³⁾ JvD: en ist niet wonder.

⁴⁾ JvD: faelgiert mi inder noot.

⁵⁾ JvD: is bleuen tondere.

⁶⁾ WvL: schat (drukfout). JvG: schacht. JvD: schicht.

⁷⁾ JvD: bloeme.

⁸⁾ JvD: daer my den sin.

⁹⁾ JvD: is mijn boet voor alle pijn.

¹⁰⁾ JvD: vruechden.

¹¹⁾ JvD: soeninghe.

¹²⁾ JvD: troost is in mi.

¹³⁾ JvG: aengheuen. JvD: o alderliefste wilt mi doch nu troost gheuen.

¹⁴⁾ JvD: o mijn amoreus.

¹⁵⁾ JvD: mijn herte wel eewelic kermen.

Soo mocht mijn hert dan wel eeuwelijck beuen ¹⁵),

*

*En wonderlijk karmen ¹⁾, boet my van desen.
Vercreech ick troost ick waer ghenesen.*

- Al waer ick smertelijck ter doot ghewont,*
 30 *Al waer ick doorkerft ²⁾ tot hondert steden,
 Al waer ick van siecten seer onghesont ³⁾,
 Al waer ick vermenct ⁴⁾ in alle mijn leden ⁵⁾, ³²
 Al waer ick met Mala fortuna swaerlijck bestreden ⁶⁾, ³³
 Al waer ick met veel verdriets behanghen,*
 35 *Al waer ick met grooten ongheual bereden ⁷⁾, ³⁵
 Al waer ick met grooter armoede beuanghen,
 Al waer ick in een prysoen vol slanghen,
 Al waer ick belemmert met grooten drucke,
 Al ben ick ⁸⁾ sonder hope int verlanghen,*
 40 *Al waer ick van stuck tot stucke vol drucs geresen ⁹⁾.
 Vercreech ick troost ick waer ghenesen ¹⁰⁾.*

Eindnoten:

- * *Poppenruyters*: hoerenjagers, bordeelklanten; zie ook: L. WILLEMS, *Het Volksboek 'Van den thien Esels'*, in: VMA, 1921, bladz. 579, waar de meening van Dr. Bolte wordt aangehaald, die aan het dorp Poppenreut bij Nurenberg dacht, een weliswaar vernuftige, maar weinig waarschijnlijke gissing.
- 4 *te hooge sien*: uit de hoogte bejegenen.
- 10 *rinnen*: rennen, snel gaan of lopen.
blocsleypen: verliefd zijn; niet in M.W., zie: KRUYSKAMP, bladz. 11, alsook J. GRAULS, *Een nog niet verklaard Vlaamsch Spreekwoord van Bruegel. De Bloksleeper en den Blok sleepen*, in: Onze Taaltuin, 3^e jg (1934), bladz. 111 - en: *Uit de Vlaamsche Spreekwoorden van Pieter Bruegel. Nog wat over den 'Bloksleeper' en 'den Blok sleepen'*, in: Onze Taaltuin, 4^e jg (1936), bladz. 257-.
- 15 *cincke*: trompet, schalmei.
luyt: muziekinstrument.
- * Dit stuk komt eveneens voor in den *Refreinenbundel van Jan van Doesborch*, n^r 69
- 4 *bequelen*: bezuren.
- *
 - 1) JvG: kermen. JvD: hermen.
 - 2) JvD: duerkerft.
 - 3) JvD: van siecten onghesont.
 - 4) JvG: vermengt.
 - 5) JvD: verminct in al mijn leden.
 - 6) JvD: metter fortune bestreden.
 - 7) JvD: met ongheual bereden.
 - 8) JvD: al waer ic.
 - 9) JvD: van stuc te stucke vol drucs geresen.
 - 10) bij JvD volgt nog een Prince van 4 verzen.

- 6 *faelgeren*: in gebreke blijven, te kort schieten.
7 *oorcondere*: getuige.
16 *haecken*: vurig verlangen.
17 *boete*: geneesmiddel.
32 *vermenct*: verminkt.
33 *Mala fortuna*: Latijn: tegenspoed.
35 *bereden*: vervolgd.

*

Vanden vierden esel

*Ghy coppelers die donnoosele brengt tot schanden
Ergher dan Esels, wacht v van Lucifers banden.*

- [[1]] Vanden Esels met lange ooren aent hoofd mach hi
 [[2]] wel gherekent zijn / ende hy en is niet soo goet als dye
 [[3]] simpele onredelijke Esel / hy dye zijn lustighe ionckheyt
 [[4]] ende bloeyende iuecht ouerbrenghet met swaren ende
 [[5]] vreemden sonden / sonder eenich bedwanck / bewarende
 [[6]] die huysen vanden bordeelen met dye openbare ghilden
 [[7]] ende hoeren / ende is daer af dopperste meester ende
 [[8]] Roffiaen. Dat welcke ey lacen nv veel ¹⁾ geuseert wort⁸
 [[9]] in vele ²⁾ herbergen van sommige steden / in veel wijnhuysen
 [[10]] / ende ooc bierhuysen / daermen dicwils laet
 [[11]] ongelijke persoonen secretelijcken sitten drinken / kallen¹¹
 [[12]] ende clappen / daer dan ooc dicwils gebuert ouerspel
 [[13]] / ende oock ander oncuysse wercken / want daer en
 [[14]] coemt ³⁾ niemant by hunlieden ⁴⁾ voer datmen clopt oft
 [[15]] roept / om soo te beter aen goet te gheraken / ende
 [[16]] goede ghemackelijke daghen te hebben. Aldus wil dese
 [[17]] roffiaen eenen tijt lanck bordeel houden / ende setten
 [[18]] die sielen ⁵⁾ een iaer oft vier inden torfhoek. Ende dye¹⁸
 [[19]] hoofdvrouwe vanden bordeele tracteert hem so vriendelijcken¹⁹
 [[20]] / soo liberalijc / ende si verbint hem soo dat hy
 [[21]] haer ten lesten trout tot eenen wijue Ende dan verlaet
 [[22]] hi dat bordeel / ende wil dan wat eerlijcker leuen / ende
 [[23]] gaet wonen in een ander huys niet verre van daer / by
 [[24]] zijn eerste huys / om te behouden zijn oude calanten /
 [[25]] ende gheselschap / ende vercoopt daer eten ende drincken.
 [[26]] Ende dan coemt ⁶⁾ daer elck drincken / ende goet
 [[27]] chier maken / mannen ende vrouwen / die daer dicwils
 [[28]] comenschap ⁷⁾ maken / ende dinghen daer dicwils vanden²⁸
 [[29]] lijue / nochtans en wort daer niemant totter doot
 [[30]] verwesen. Siet doch wat berouwe heeft dese Esel van

* ¹⁾ JvG: veel (ontbreekt).

²⁾ JvG: veel.

³⁾ JvG: coempt.

⁴⁾ JvG: hen lieden.

⁵⁾ JvG: siele.

⁶⁾ coempt.

⁷⁾ JvG: comanschap.

[[31]] zijn eerste quaet leuen ende regiment / om eenen goeden³¹

[[32]] name te vercrijghen / ende om zijn leuen te beteren:

*

- [[33]] want watter coempt / tsy hoere oft dief / ende bringhen ¹⁾
 [[34]] wat te coope / tsy hoe dattet ghecregen is / het is al
 [[35]] willecomme / ende hy coopet al / dat thien penninghen
 [[36]] weert is daer gheeft hy eenen voer / niet vraghende van
 [[37]] waer dattet coempt. Siet doch waer af hy leeft, wat
 [[38]] neringe hy doet, dese aelmachtige bedroefde Esel /³⁸
 [[39]] dwelcke leuen (sterft hy also) hem brenghen sal int
 [[40]] gheselschap der duuelen ²⁾ / daermen den eers met
 [[41]] branden veecht / rechts midden inden ketel / so en verbrant
 [[42]] brant hy hem aen die canten niet. Maer tis best dat ghy
 [[43]] af doet die leelijcke Esels ooren / ende keeret om v
 [[44]] sondighe siele noch inder tijt van gracen / ende denckt
 [[45]] op den stoc van mijn Refereyn / Want Christus heeft
 [[46]] ons so diere ghecocht.

Refereyn^{*}

Verwaende houerdie ³⁾ *dede afgrijselijck*

Lucifer vallen wt deeuwighe weelde

Metten ⁴⁾ *sinen, ende om auijselijck*³

Dijdel plaetse te vullen ⁵⁾, *schiep Godt wijselijck*

5 *Den mensche die hy seer hoochlijck eelde,*⁵

Want hy formeerden na zijn eyghen beelde

Ende stelden int paradijs der wellusten soet,

Daer hy tghebodt brack, twelck hy bequeelde,

Ende bracht ⁶⁾ *hem en* ⁷⁾ *ons allen in grooten onspoet,*⁹

10 *Om ghenesen dees quetse, moest* ⁸⁾ *deewighe goet*¹⁰

Oock mensche worden inden eertschen ⁹⁾ *slijcke,*

Ende coopen ons weder met zijn heyliche bloet,

Souden wy besitten zijn glorie en rijcke:

Door twelck Christus worden is ons ghelijcke,

15 *Drijendertich iaren heeft hy hier ghesocht*

*Tuerloren schaepken, ouerdenct dit met versijcke,*¹⁶

Want Christus heeft ons so dier ghecocht.

Soo die cooper om een goet dat hy bemint,

Gheeft meer dan de weerde, twelck dick geschiet,

*

¹⁾ JvG: brenghen.

²⁾ JvG: duyuelen.

³⁾ JvD: houeerde.

⁴⁾ JvD: mitten.

⁵⁾ JvD: vollen.

⁶⁾ JvD: brocht.

⁷⁾ JvD: ende.

⁸⁾ JvD: most.

⁹⁾ JvD: aertschen.

*

- 20 *Soo heeft Christus ons Heere, diet wel versint,
Dierder dan de weerde ¹⁾ ghecocht ons menschen blint,
VVant die menschelijcke weerde ²⁾ is min dan niet
In haer seluen, maer door Christo, vatet tbediet ³⁾, ²³
Is die mensche groot en ⁴⁾ weerdich ghetelt,*
- 25 *Vanden Enghelen ghedient. Aldus aensiet
In wat hoocheden heeft v Christus ghestelt.
Regiert v dan soo in dit ⁵⁾ eertsche ⁶⁾ velt
Dat ghy ghebruyct daer ghy toe zijt geschepen,
Dats deewich leuen, dat Christus met ⁷⁾ ghewelt*
- 30 *V weder ⁸⁾ ghecocht heeft, en ⁹⁾ den vijant ontnepen.
Eertsche ¹⁰⁾ vruecht en mach een haer niet drepen ³¹
Tegen shemels ¹¹⁾, teertsch is haest te niete gebrocht ¹²⁾.
Pijnt dan den vijant v siele te ontslepen ¹³⁾,
VVant Christus heeft ons soo diere ¹⁴⁾ ghecocht.*
- 35 *Laet eertsche ¹⁵⁾ sorghe, v loopen, v drauen,
Ende denct hoe cort dat hier dlijf vergaet.³⁶
VVat wildy om deertsche ¹⁶⁾ goet veel slauen,
Vergaderende lant, erue, iuweelen ende hauen?*

*

- 1) JvD: Duerder dan die werde.
2) JvD: werde.
3) JvD: In hoer seluen, mer door christo vaet bediet.
4) JvD: ende.
5) JvG: dat.
6) JvD: aertsche.
7) JvD: mit.
8) JvD: weer.
9) JvD: ende.
10) JvD: Aertsche.
11) JvD: hemels.
12) JvD: te niet brocht.
13) JvD: tontslepen.
14) JvD: dier.
15) JvD: aertsche,
16) JvD: daertsche.
17) JvD: Tis huden.
18) JvD: en die siele.
19) JvD: soudmen.
20) JvD: mer.
21) JvD: de.
22) mer iegenwoordich gaert.
23) JvD: oftmen.
24) JvD: tcomt.
25) JvD: mer huden.

Tis heden ¹⁷⁾ ghesont, morghen doot, eylacen iaet.
40 *VWant als die doot sonder confoort oft raet*
Tlichaem crinct, ende die siel ¹⁸⁾ ter hellen vaert,
Dan soumen ¹⁹⁾ wel willen sonder verlaet
Duecht ghedaen hebben, maer ²⁰⁾ tis te laet bewaert,
Men sal niet moghen: Aldus nu onghespaert
45 *Doet duecht, ende en roept niet Cras Cras⁴⁵*
Soo die ²¹⁾ rauen doen, maer tegenwoordich gaert ²²⁾
Voetsel der sielen, want men op gheen pas
En weet, oftmen ²³⁾ Morghen sal krijghen, tcoemt ²⁴⁾ ras,
Morghen suldy bequaem zijn ende wel bedocht,
50 *Maer heden ²⁵⁾ wel leuen, vlyende sweerelts ghebras,⁵⁰*

*

VWant Christus heeft ons soo diere ¹⁾ ghecocht.

VWie mach meer liefden ter weerelt draghen

Dan die zijn siele voer zijn vrienden set.

Och niemant: dus mach ick by reden ghewagen

55 *Dat Christus dopperste liefdrager sonder vertragen⁵⁵*

Aldermeest liefden ghetoot heeft onghesplet⁵⁶

Aen ²⁾ ons Adams kinderen met sonden besmet,

Om ons van svijants handen te vrijen.

Dus volcht die duecht, houdt Christus wet,

60 *Inder eeuwicheyt suldy met hem verblijen.*

Alle eertsche ³⁾ sorghe wilt stellen besijen.

Als die ⁴⁾ Sonne declineert soo vergatet licht ⁵⁾.⁶²

Sghelijcs als tleuen, en wort ⁶⁾ sonder vermijen

Elcx werck voor den oppersten iuge beslicht.

65 *Die dan int leuen hebben goet ghesticht,*

Sullen met den bant der liefden worden gheknocht

By Christo: ouerpeyst dan sreghels ghewicht,

VWant Christus heeft ons soo dier ghecocht.

Prince

Prince als men anders niet en weet te biene

70 *Dan die ⁴⁾ siele naect, wat mach men dan peysen?*

Eylaes Gods oordeel is seer tonsiene ⁸⁾,

Twaer goet dat men in tijts pijnde te vliene

Die ⁴⁾ sonden, denckende ⁹⁾ op tlanghe henen ¹⁰⁾ reysen.

Voordachten wy dat, wy mochten wel eysen.

75 *VWant sonde en brengt ¹¹⁾ niet dan druck en pijn ¹²⁾,*

Ende iaecht die siele ten helschen forneysen,

Daer niet dan druck en is te ¹³⁾ gheenen termijne,

Och eeuwich is al te lanck. maer ¹⁴⁾ daer te zijne

Daermen alle solaes en blijschap hantiert ¹⁵⁾,

*

¹⁾ JvD: dier.

²⁾ JvD: Christus, dopperste liefdrager... An.

³⁾ JvD: aertsche.

⁴⁾ JvD: de.

⁵⁾ JvD: tlicht.

⁶⁾ JvD: twort.

⁷⁾ JvD: die.

⁸⁾ JvG en JvD: tontsiene.

⁹⁾ JvD: dinckende.

¹⁰⁾ JvD: hene.

¹¹⁾ JvD: bringt.

¹²⁾ JvG: piin.

¹³⁾ JvG: ten.

¹⁴⁾ JvD: mer.

¹⁵⁾ WvL: hadtiert (drukfout). JvG: hantiert.

¹⁶⁾ JvD: mit.

80 *In glorien schouwende met ¹⁶⁾ blijden schijne
Dminlijk aenschijn Christi met ¹⁶⁾ glorien door viert,*⁸¹

*

*Daer sullen wy met ¹⁾ vruechden worden verciert ²⁾,
 Met gracie en glorie, hebben wy goet ghewrocht.
 Siet elck dan dat ghy v daer nae regiert,
 85 *Want Christus heeft ons so dier ghecocht.**

*Die met Christo hier naemaels wilt verblijen ³⁾
 Die schouwe [dees] esels wercken tot allen tijen.*

Eindnoten:

- 8 *Roffiaen*: koppelaar, hij die verboden omgang tusschen jongelieden bevordert, hoerenwaard.
 11 *ongelijcke personen*: personen van een ander geslacht.
 18 *die siele in den torfhoek setten*: deze uitdrukking hebben we nergens elders aangetroffen, de betekenis is duidelijk.
 19 *tracteren*: behandelen.
 28 *comenschap*: koopmanschap.
dinghen vanden lijue: één van de talrijke omschrijvingen van het ‘spel van minne’.
 31 *regiment*: levenswijze, gedrag, handelwijze.
 38 *aelmachtige*: nevenvorm van *amachtigh*, *amechtich*: afgemat, machteloos.
 * Ook in den *Refreinenbundel van Jan van Doesborch*, n^r 103.
 3 *aijselijck*: met beraad, met overleg, welberaden; niet in M.W.
 5 *eelde*: verhief.
 9 *onsoet*; tegenspoed.
 10 *quetse*: verwonding.
 16 *versijcke*: zuchten.
 23 *bediet*: verklaring, uitlegging, les, voorschrift.
 31 *drepen*: van waarde zijn.
 36 *dlijff*: het leven.
 45 *Cras*: Latijn: morgen (woordspeling).
 50 *ghebras*: rommel, boel, ontuig.
 55 *liefdrager*: niet in M.W.
 56 *onghesplet*: geheel (stoplap).
 62 *declineren*: ondergaan; niet in M.W.
 81 *door viert*: gloeiend, stralend.

*
 1) JvD: mit.
 2) JvG: verchiert.
 3) JvG: verblijden.

*

Vanden vijfsten esel

*Desen Esel luy en lecker soo oneerlijck ¹⁾ leeft,
Dat hy zyn wijf om ghelt en bancketeren gheeft.**

[[1]] Die vijfste is argher ende slimmer dan die Esel / ende¹
 [[2]] hy is weerdich te draghene langhe Esels ooren aen zijn
 [[3]] hooft / met twee langhe hoornen op dye Enghelsche
 [[4]] maniere. Want als daer een vrouwe een ander wilt laet
 [[5]] haer waranden opbreken / ende laetet loopen ter rouwer
 [[6]] schueren / sulcke vrouwen stellen hun ²⁾ mans
 [[7]] hoornen aent hooft. Want alsulck een Esel weet wel
 [[8]] zijns wijfs leelijcke onaerdighe ende onbetamelijcke manieren
 [[9]] ende hanteringhen ende conuersacien met anderen⁹
 [[10]] mans ende ionghe ghesellen / om met den selfden¹⁰
 [[11]] goet chier te makene ³⁾ ende te schossen en brossen /¹¹
 [[12]] hanterende alle wellusticheyt des vleeschs ⁴⁾ in houeren¹²
 [[13]] /bancketeren / domineren / ende Venus werck te vseren.¹³
 [[14]] Niet tegen staende alle dese / soo swijcht nochtans haer
 [[15]] man al stille aensiende tprofijt ende tghewin dat hem
 [[16]] door dien gheschiet / midts dyen dat hy oock door die
 [[17]] vingheren siende goet chier maken ende slampampen¹⁷
 [[18]] mochte / ende van alsoodanige om zijnder huysvrouwen ⁵⁾
 [[19]] wille ghetoeft ende gheveynsdelijcken gheert
 [[20]] wort / ende laetet alsoo al ongemerct door gaen / want
 [[21]] hy aen de snickelbroc ⁶⁾ verlackert die zijn wijf thuys²¹
 [[22]] brengt / ende is een goet bancgeselle op tgheldecken dat²²
 [[23]] zijn wijf soo suerlijcken int sweet haers aenschijns moet
 [[24]] winnen ende besueren. Noch bouen desen so gaet dese²⁴
 [[25]] goede Esel dickmael ende menichweruen met sinen wijue
 [[26]] goet chier maken / op datmen van haer gheen quade
 [[27]] suspicie oft vermoeden en soude hebben / ende onder
 [[28]] tusschen soo crijcht dese Esel doort lange goet chier
 [[29]] maken ende gedurich bancket / ten lesten zijn buyxken
 [[30]] vol / ende soo leytmen desen goeden hannen te bedde /

*

¹⁾ JvG: oneerlijcke.

²⁾ JvG: hen.

³⁾ JvG: maken.

⁴⁾ JvG: vleesche.

⁵⁾ huysvrouwe.

⁶⁾ WvL: snickelkroc (drukfout). JvG: snickelbroc.

[[31]] op dat hem niet en miscome / oft eenich ongheluck en
[[32]] ghebuere. Ende ter wijlen dat Jan mijnen man aldus vol

*

[[33]] ende sadt zijn herteken rustende is / ende zijn sinnekens
 [[34]] vergadert / so houdt mijn Jofvrouwe metten anderen
 [[35]] slampamperkens tournoy spel / hoe wel daer gheen lancien³⁵
 [[36]] gebroken en worden. Dies Jan wel ghepaeyt is /
 [[37]] midts dyen dat hem de leden door den dronc heel ontstelt
 [[38]] zijn / ende wee doen / so dat hem gheen moeyte aen en
 [[39]] staet / ende houdt hem gerust van alsulcken ghetier.
 [[40]] Als dan de ¹⁾ ghemaeckelijcke Jan wt den slaep ontsprinct ²⁾
 [[41]] / so moet hy op een nieuwe een vol copken
 [[42]] hebben om sinen dorst daer mede te verslane / ende zijn
 [[43]] hertte daer mede te lauene / ende wort dan wederom van
 [[44]] dese sinnekens op een nieuwe ghetoeft / midts dyen dat⁴⁴
 [[45]] hy [ooc] een soo goeden bloet is / soo dat hy inde ³⁾
 [[46]] buelinghen wel dienen soude. Want als dese ⁴⁾ goede
 [[47]] ghilden ten huysse quamen van desen grooten Esel om
 [[48]] aldaer goet chier ⁵⁾ te makene ende groote bancketten
 [[49]] te houdene van alderhande gerechten van spijsse ende
 [[50]] [alderley] dranc / so seyntmen Jan den goeden man
 [[51]] om wijn / ende andere nootsakelijcke dingen: ende hier
 [[52]] en tusschen gaense met sinen wijue haer gangen / ende
 [[53]] doender haren wille mede. Maer als dese Esel dan wederomme
 [[54]] thuys coempt / so gaetmen daer in alle ouervloedicheyt
 [[55]] goet schier ⁶⁾ maken / gheen kennisse
 [[56]] dragende van eenighe saken / oft nieuwers af samblant⁵⁶
 [[57]] makende / maer hebbende van alle costelijcheyt van
 [[58]] spijsse en dranck ghenoech ende planteyt / maectmen hem⁵⁸
 [[59]] vrolijck / ende doen hem goet chier ⁷⁾ ane: dies dese
 [[60]] Esel al wel te vreden is ende hem en rucx hoe / oft van⁶⁰
 [[61]] waer / oft in wat manieren hy er aencoemt ⁸⁾ / ten minste ⁹⁾
 [[62]] dat hy dlyf vol mach krijgen / ende dagelijcx op
 [[63]] de ¹⁰⁾ banck sitten mach / goet chier makende sonder

*

1) JvG: die.

2) JvG: ontspringt.

3) JvG: in die.

4) JvG: die.

5) JvG: chiere.

6) JvG: chiere.

7) JvG: chiere.

8) JvG: aencompt.

9) JvG: minsten.

10) JvG: die.

11) JvG: wercken.

[[64]] te werckene ¹¹⁾ oft te aerbeydene / ende voedet soo zijn
[[65]] vleeschelijc lichaem op de misdaet ende sonden van
[[66]] zijnder huysvrouwen. Maer als desen grooten hannen⁶⁶
[[67]] ende plompen Esel zijn gat ghevult heeft / ende ghelijck
[[68]] een tonne van ouervloedicheyt der spijsen ende des

*

[[69]] drancx gheswollen is / soo staet hy op vander tafelen /
 [[70]] makende een maniere van vertrecken / ende seyt dat hy
 [[71]] nootsakelijck ¹⁾ te doen heeft / soo dat hy door alsulcken
 [[72]] excusatie van daer geraect. Ende dan soo ontfanct ²⁾
 [[73]] daer zijn wijf dye offerhanden in Venus outaer
 [[74]] met sware dootlijcke sonden tot haerder beyder verdoemenisse
 [[75]] / dat welck haerlieden in der toecoemst des
 [[76]] Heeren swaerlijck ghenoech vergouden sal worden. Maer
 [[77]] van alle dese sondighe gebruyckinghen is dese Esel die
 [[78]] meeste oorsake ende oorspronck / Want en hadden wy
 [[79]] gheen Goosen ende Hannen ligt achtere / wy en
 [[80]] dedens nimmermeer. Hieromme ghy Hannens die door
 [[81]] de vingheren siet / ende v hier inne kendt van des vijfsten ³⁾
 [[82]] Esels geslachte te wesene / wilt uwe huysvrouwen
 [[83]] badt gade slaen / ende susdanighen verhalighen ⁸³⁾
 [[84]] in uwen boesem steken / ende en laetet niet langher
 [[85]] onghemerct henen gaen / op dat v den dach des Heeren
 [[86]] niet en ouervalle / ende uwe dootlijcke sonden onuersienlijc ⁸⁶⁾
 [[87]] ouer v en straffe. Maer houdt op in tijts / ende
 [[88]] en wiltse niet langher ⁴⁾ ten stiere leyden / die ghy als
 [[89]] v selfs lichaem behoorde te beminne / ende sorghe
 [[90]] daer vore te draghene / ende van alle vallen nae v cranck
 [[91]] vermoghen af te treckene ⁵⁾ / ende met goede woorden te
 [[92]] vermanene. Ende wilt voorts aenhooren ende naevolghen
 [[93]] de ⁶⁾ leeringhe ende onderwijsinghe van mijnen naevolghenden
 [[94]] Refereyne.

Refereyn*

O sondich saet, Adams broetsele,

Dye vroeck noch laet en hebt beuroetsele:²⁾

Maer neemt ⁷⁾ v voetsele int sondich belijt.

Dijn ooghen slaet, twordt v een boetsele,

⁵⁾ *Tot Gods raet, inder duechden ⁸⁾ versoetsele,*

Deeuwich behoetsele v dan beurijt.

*

¹⁾ WvL: noosakelijck (drukfout). JvG: noetsakelijc.

²⁾ JvG: ontfangt.

³⁾ vijfsten.

⁴⁾ WvL: langhen (drukfout). JvG: langer.

⁵⁾ JvG: trecken.

⁶⁾ JvG: die.

⁷⁾ JvG en JvD: neemt.

⁸⁾ JvD: duecht.

*

- Denct van waer ghy quaemt ¹⁾, wie ghy zijt:
 Al mach v profijt oft vruecht omringhen,
 VVy en hebben hier gheenen vasten tijt,
- 10 Dach noch respijt, dan na Gods ghehinghen,¹⁰
 Dus laet berou int hertte dringhen,
 VVilt biechte voortbringhen, soot wel in seden is ²⁾,
 Soo muechdy svijants listen ontspringhen.
 Ende wildy v metten Enghelen ³⁾ minghen,
- 15 Peyst wat den tijt is ⁴⁾, wanneer hy leden is ⁴⁾.
- Peyst om die daghen voer ghepasseert,
 Die om tbehaghen v net palleert,¹⁷
 Ende ⁵⁾ meest regneert na ghelt en goet.¹⁸
 Ghy muecht wel claghen, die dus glorieert.
- 20 Int druckich knaghen wort ghy ghepuneert,
 Oft accordeert in der vruechden vloet.
 Denct om die arme siele ⁶⁾ wat ghy doet,
 Diet ⁷⁾ namaels moet al heel betalen.
 Denct die vier wterste, weest wijs en vroet,
- 25 Twort v behoet der helscher qualen.
 Laet Gods passie int hertte dalen,
 Dijn vruecht sal smalen ⁸⁾ die vol wreetheden is ⁴⁾.
 Immer ⁹⁾ wildy v siele in vruechden palen,²⁸
 Soo moetty v sonden dickwils ¹⁰⁾ ouerhalen.²⁹
- 30 Peyst wat den tijt is ¹¹⁾, wanneer hy leden is ¹¹⁾.
- Voort ouerdenckt ¹²⁾ wel uwen last,
 Die siele crinct, v sonde wast,
 Een ieghelijck tast met hoopen groot.³³
 Men danst, men springt, men hoeft, men brast,
- 35 Men clinct, men singt ¹³⁾, met vruechden vast:
 Nochtans ¹⁵⁾ moet elck inder laetster noot

*

¹⁾ JvD: Denct waen ghi quaemt.

²⁾ JvD: es.

³⁾ JvD: inghelen.

⁴⁾ JvD: es.

⁵⁾ JvD: En.

⁶⁾ JvD: arm siel.

⁷⁾ JvG: Dict (drukfout).

⁸⁾ WvL: smaken (drukfout). JvG en JvD: smalen

⁹⁾ JvD: Emmer.

¹⁰⁾ JvD: dick.

¹¹⁾ JvD: es.

¹²⁾ JvD: ouerdinct.

¹³⁾ JvG: men springt. JvD: Men clinct, men singt.

¹⁴⁾ JvD: op dhuere der doot.

¹⁵⁾ JvD: Nochtan.

*Tdeerlijck exploit des lichaems ontfaen.
Als dan ten eynde gherolt is den cloot,*

*

- 40 *Dan roeptmer bloot alle Santen aen.
O menschen twaer beter in tijts ghedaen.
Dus betert v saen, die hier beneden is ¹⁾,
VVildy in state van graciën staen,
Ende namaels Gods rijcke ontfaen,*
- 45 *Peyst wat den tijt is ¹⁾, wanneer hy leden is ¹⁾.*

Prince

- Men mocht v die ²⁾ duecht niet ontpluycken ³⁾⁴⁶
Des tijts: dyen hier in duechden ghebruycken
Die moghen gheraken daert vol vreden is ¹⁾.
Maer ⁴⁾ die hier int sondich leuen duycken,*
- 50 *En achten den tijt niet, maer in sonden beluycken.
Peyst ⁵⁾ wat den tijt is ¹⁾ wanneer hy leden is ¹⁾.*

Nota

*VVildy gheen Esel zijn, hoort mijn vermaen,
Leeft eerlijck in allen punten duechdelijck,
So suldy hier naemaels de croon ontfaen
Van Christo, met allen heylighen vruechdelijck.
VVant wat ist, al muechdy hier zijn verhuechdelijck
Als ghy daerom Gods rijck soudt moeten deruen.
Hier om weest in allen duechden iuechdelijck
Soo suldy met Christo Gods rijck beeruen.*

Eindnoten:

- * *bancketeren*: feestvieren, feestgelagen houden, een feestmaal houden, hier met een ongunstige bijbeteekenis.
- 1 *slimmer*: slechter.
- 9 *hanteringhe*: omgang.
conuersacie: verkeer.
- 10 *ionghe ghesellen*: jongelieden, met ongunstige bijbeteekenis.
- 11 *schossen en brossen*: slempen, brassen, zwelgen, lekker eten en drinken, maaltijden houden.
- 12 *houeren*: feest vieren, een vroolijk leven leiden, leven voor de *pret*, groote verteringen maken.
- 13 *domineren*: pralen; niet in M.W.
- 17 *slampampen*: brassen; niet in M.W.
- 21 *snickelbroc*: lekker beetje, lekker hapje.
verlacket: verlekkerd, door zinnelijke lusten verlokt.
- 22 *bancgeselle*: drinkgezel.
- 24 *besueren*: met moeite verwerven.
- *
1) JvD: es.
2) JvD: de.
3) JvD: ontpluken.
4) JvD: mer.
5) JvD: Denct.

- 35 *slampamperkens tournoy spel*: andere omschrijving voor het ‘spel van minne.’
- 44 *ghetoeft*: getraceerd, feestelijk onthaald.
- 56 *samblant maken*: den schijn aannemen, zich houden of gelaten alsof.
- 58 *planteyt*: overvloed, groote voorraad.
- 60 *hem en ruecx*: het is hem onverschillig.
- 66 *hannen*: mannennaam: Johannes, sul, verwijfd man.
- 83 *verhalinghen*: herhalingen.
- 86 *onuersienlijc*: onverwachts.
- * Ook in den *Refreinenbundel van Jan van Doesborch* n^r 81 en van *Jan van Styevooort* n^r 254.
- 2 *beuroetsele*: inzicht, verstand.
- 10 *respijt*: uitstel.
- ghehinghen*: goedvinden, toestemming.
- 17 *palleren*: optooien, opsieren, versieren, opsmukken, mooi maken.
- 18 *regneert na*: zich richt naar.
- 28 *in vruechden palen*: in de (hemelsche) vreugde bevestigen.
- 29 *ouerhalen*: in bijzonderheden overpeinzen.
- 33 *tassen*: opstapelen, bijeengaren.
- 46 *ontplycken*: ontvouwen, openbaren.

*

Vanden sestien esel

*Metten. X. Esels mach hy wel worden ghetelt,
Die op zijn eerlijck wijf met geloursheyt is ghequelt.*

[[1]] Dese seste Esel wordt gerekent voor een man die een
 [[2]] goet wijf heeft / ende betrouse qualijc / ende hy is altijd
 [[3]] ialours / ende wachtse altijd waer dat si gaet / als si³
 [[4]] Misse oft Sermoon gaet hooren / oft als si by haer gebueren
 [[5]] is. Hij is een Esel sonder eere oft eerbaerheyt /
 [[6]] ende loopt nae zijn wijf vraghen in tauernen ¹⁾ / ende
 [[7]] in andere ²⁾ vreemde huysen / oft hyse yewers mocht
 [[8]] vinden in eenige ³⁾ suspecte plaetsen / om dat hi dan so
 [[9]] van haer scheyden mochte: ende hy maect dicwils van
 [[10]] zijn eerbaer wijf een hoere. Want als dit andere lieden
 [[11]] hooren / so segghen si / Betrou hy zijn wijf so qualijck?
 [[12]] ic moetse oock eens aenspreken. Ende so coemt si dickwils
 [[13]] int gheselschap / ende ghecrijcht verkeerde sinnen /
 [[14]] ende verliefte dicwils op eenen anderen / ende gaet vander
 [[15]] eeren tot oneeren / van schamelheyt tot schanden / van¹⁵
 [[16]] God tot den Duyuel / ende valt dan ten lesten gheheelijcken
 [[17]] inden diepen put der sonden / dwelck niemant en
 [[18]] doet / dan dien onbeschaemden Esel haren man. Och
 [[19]] lacen moet die ⁴⁾ niet wel en slecht Esel zijn / die zijn
 [[20]] wijf wilt wachten? Want ten is geen noot te wachtene ⁵⁾
 [[21]] een goet eerbaer wijf / ende een oneerbaer wijf oft hoere
 [[22]] en can men ⁶⁾ niet wachten: want die soude den man
 [[23]] een trapken ontellen al waert ⁷⁾ dat hy bouen op die²³
 [[24]] trappen sate. Maer Godt moet een eerbaer vrouwe helpen
 [[25]] dye sulcken man heeft die haer begheert te schenden.
 [[26]] O ghy vuyl catijf ende Esel / keert v herte van alsulcke ⁸⁾
 [[27]] sinnen / ende doet af die Esels ooren. Hoe suldijt

*

¹⁾ JvG: tauernnen.

²⁾ JvG: ander.

³⁾ JvG: eenigher.

⁴⁾ JvG: dit.

⁵⁾ JvG: wachten.

⁶⁾ WvL: met (drukfout). JvG: cannen.

⁷⁾ JvG: waer.

⁸⁾ JvG: al sulcken.

⁹⁾ JvG: vreemde.

[[28]] voor Godt verantwoordten / dat ghy den steen legt daer
[[29]] hem een ander aenstoot? Want door v wachten ende v
[[30]] woorden soo wort v eerbaer vrouwe dicwils van anderen
[[31]] mannen van vremde ⁹⁾ liefde aengeleyt / soo datse dicwils³¹

*

[[32]] coemt in misval ende schande: want die vrouwe is
 [[33]] van brooscher natueren ende van crancker wederstaen
 [[34]] dan die man. Ende hier om so worden si dicwils onverduldich
 [[35]] / ende het spijt hun ¹⁾ seere dat si verwijt
 [[36]] moeten hooren van tghene daer sy geen schult toe en
 [[37]] hebben / ende maken somtijts die luegene ²⁾ waer:
 [[38]] want het is een oudt seggen: Betijen doet vrijen. Ende³⁸
 [[39]] aldus sidy die principaelste oorsake ghy esels / dat v
 [[40]] goede huysvrouwen hoeren worden. hoe suldijt voor
 [[41]] God verantwoorden? Aldus bekeert v / ende hanteert v
 [[42]] vrouwe eerlijcken ende minnelijcken / soo suldy houden
 [[43]] pays ende vrede hier in deser tijt / ende hier nae
 [[44]] eeuwelijcken. Daeromme soo wilt wel aenmercken mijn
 [[45]] Refereyn hier nae volghende.

Refereyn

- Die Heere die ons vander eerden heeft ghewrocht,
 Ende met sinen bloede ons heeft gecocht,
 Daer hem toe dwanck natuerlijcke minne.
 Al zijn wy dwasen soo gheck van sinne,
 5 Segghende Godt is ons zijn rijcke schuldich.
 Hy heeft ons ghecocht dats tgheen dat ick kinne,
 Op dat wy hem dienen met hertten gheduldich.⁷
 Ende dat wy in allen lijden blijuen verduldich,
 Van dat hy ons toe seynt hier en daer.*
- 10 *Dats wijf, goet, en kinderen, verstaet dit claer,
 Om properlijck en eerlijck daer huys me te houwen:
 Hy en ghebiet niet dat wijse sullen verdouwen¹²
 Oft datse van ons sullen werden verbeten.¹³
 Ick segt v ghy Esels, ghy moghet wel weten.*
- 15 *Hoe menich Esel isser nu wel opter eerden
 Die hun wijfs niet en houwen in weerden,
 Ghelijck alst hem beuolen is, hoort mijn bediet:
 Ten is gheen wonder dat hun ³⁾ leet gheschiet,
 Altemet van goede vrouwen.*
- 20 *Al seyment hun, si en achtens niet,*

*

¹⁾ JvG: hen.

²⁾ JvG: logene.

³⁾ JvG: hen.

*

Dies si niet veel vrienden en vinden in trouwen.

Ten gheeft my gheen wonder dat hun ¹⁾ die vrouwen

Altemet van ander mans laten betrapen²³

VWant sise daer self toe brengen, des moeten si flouwen

- 25 *VWant deen tijt suecken sise hier; dander tijt daer,
VWaer datse gaen, si volghense altijt naer,
Tsy in kercken oft in cluysen, quaden sin heeft v beseten.
Ick segt v ghy Esels, ghy moghet wel weten.*

Och lacen het moet Godt gheclaecht zijn,

- 30 *Dat sommighe vroukens aldus gheplaecht zijn*

Van hun ¹⁾ mans, si zijn te beclaghen.

Ghy Esels dits hun ¹⁾ een swaer pack om draghen.

Als si wel zijn in v ghebuerte,

Dan coemdy thuys en wiltse veriaghen,

- 35 *Ende stelt dan die gheheel strate in beruerte.*

Dit is van v Esels een stinckende stuerte.³⁶

Dan coempt ²⁾ daer een ander die dit hoort oft siet,

En leyt haer vremde ³⁾ liefde aen, al weetijts ⁴⁾ niet.

Door v quaetheyt coempt sy dan in misual.

- 40 *VWacht v seluen als die ure comt ⁵⁾, Godt betalet al,*

Tsy quaet, tsy goet, wat daer is verkeken,

Ick segt v ghy Esels, ghy moghet wel weten.

Prince

Het is gracie, die inclinacie

Der natueren te dwinghen totter duecht.

- 45 *Des vyants temptacie, zijn quade informacie,*

Is contrarie, als ghy weten muecht.

Den lust des vleeschs is der weereft vruecht,

Legghende therte altijt in berueren,

Ick ducht dat zijt noch sullen besueren,

- 50 *Door tghene dat sy hebben vermeten.⁵⁰*

Ick segt desen Esels, sy moghent wel weten.

Eindnoten:

3 *wachten*: bewaken.

15 *schamelheyt*: eerbaarheid, kuischheid.

23 *een trapken ontellen*: bedriegen.

31 *aenleggen*: voorstellen, een aanzoek doen.

*

¹⁾ JvG: hen.

²⁾ JvG: coemt.

³⁾ JvG: vreemde.

⁴⁾ JvG: weetijts.

⁵⁾ JvG: coemt.

- 38 *betijen doet vrijen*: M.W., d. 1, col. 1158, in het Latijn weergegeven door: *amantium irae integratio est*; *betijen* hier in de beteekenis: laken, berispen, iets ten laste leggen.
- 7 *ghehuldich*: genegen, goedgunstig.
- 12 *verdouwen*: verstooten, verwerpen, smadelijk behandelen, verdrukken, kwellen, iemand het onaangenaam maken.
- 13 *verbeten*: mishandeld.
- 23 *betrapen*: inpalmen, iemand betrappen, achterhalen, vangen, in zijn macht krijgen, machtig worden.
- 36 *stuerte*: de beteekenis is niet heelemaal duidelijk, waarschijnlijk
hier: gemeene streek; niet in M.W.
- 50 *vermeten*: zich verstouten.

*

Vanden seuensten esel

*Gheen cleyn Esels zijnt die heerlijc connen brassen,
En sitten met anderlieden slippen in dasschen.*

[[1]] Van den seuensten Esel sal hier volghen / die seer
 [[2]] wel weerdich is lange Esels ooren te draghene aen zijn
 [[3]] hoofd. Ende is een hoouerdich Esel / die comenschap ¹⁾
 [[4]] doet met ander lieden goet / oft heeft ander lieden goet
 [[5]] in handen / ende houdt hem rijckelijcken / ende hi
 [[6]] gaet seer costelijcken gecleedt / somtijts gebont ende⁶
 [[7]] gegraut / somtijts met sijden van alderhande ²⁾ soorten
 [[8]] / ende reket hem rijck ³⁾ te sijne / ende maect den
 [[9]] braggaert/ende eet ende drinckt dagelijcx costelijcken en⁹
 [[10]] lackerlijcken onuersaecht ende onbeschaemt / ende sidt¹⁰
 [[11]] dagelijcx en craect van synen grooten goede: maer soude
 [[12]] hi zijn schulden betalen / hy soude ⁴⁾ zijn cleederen
 [[13]] moeten vercoopen ende al dat hi heeft / ende gaen met
 [[14]] den rabbauwen. Siet doch wat eenen onbeschaemden Esel¹⁴
 [[15]] dat dit is / die om zijnder hoouerdijen wille ende om zijn
 [[16]] lichaem sachtelijcken te onderhouden / verteert ende verdoet
 [[17]] onnuttelijcken ander lieden goet / ende brenget ⁵⁾
 [[18]] hem seluen in groot dangier ende verdriet / ende dan
 [[19]] wordt hy somtijts gevangen ende gespannen: oft can hy¹⁹
 [[20]] / soo speelt hy dan banckeroete / ende loopt dan wech in
 [[21]] ander landen om dat hy niemanden en denct te betalene.
 [[22]] Och bekeert v hoouerdich dootsondich vat / ende
 [[23]] betert v boose leuen / ende doet af dees Esels ooren in
 [[24]] tijts / ende verlaet v hoouerdije / ende dat delicaet²⁴
 [[25]] onderhouwen van v seluen / als lekker spijsse ende costelijcken
 [[26]] dranck met pomposicheyt van cleederen / ende²⁶
 [[27]] denckt wat dat v lichaem zijn sal als die siele daer
 [[28]] wt gescheyden is / ende verhaelt ende ouerdenckt met²⁸
 [[29]] penitencien in v herte den stock van mijn Refereyn dat
 [[30]] hier volcht / hoe dattet lichaem sal sijn Een sack vol

*

¹⁾ JvG: comanschap.

²⁾ JvG: alderhanden.

³⁾ JvG: rijcke.

⁴⁾ WvL: sonde (drukfout),

⁵⁾ JvG: brengt.

⁶⁾ WvL: gedent (drukfout). JvG: ghedenct.

[[31]] moren / een stinckende prijje. Hierom gedenct ⁶⁾ hoe

*

[[32]] cort den tijt is / ende eeuwich hoe lanc dat het is den
 [[33]] boosen.

Refereyn*

- O menschelijck pack vol stinckende houerdije ¹⁾,
 Broosch ²⁾ lichaem, vuyl sac, vol moren, wiens weerde ³⁾²⁾
 Is alte cleyn, als tleuen verscheyden is ⁴⁾.
 Ghy zijt seer wack ⁵⁾, haest die verteerde.⁴*
- 5 *Twij soecty ghemack dan soo seer op deerde?⁵
 Ick segghe ⁶⁾ certeyn dat svijants ⁷⁾ verleyen is ⁴⁾.
 VVeeldich voedy tlichaem, dat een verbeyen is ⁴⁾.
 Van drucke ⁸⁾, contrarie der sielen claer:
 VWant houerdije een recht bereyen is ⁴⁾*
- 10 *Om veruult te zijn ⁹⁾ metten seuen dootsonden swaer.
 VVat volchter dan naer? verdriet, anxt en ¹⁰⁾ vaer.
 Dat tlichaem ¹¹⁾ misdoet, wort geweten met nije
 Der sielen voorwaar: Dus seg ick eenpaer,
 Als die siele ¹²⁾ scheyt, blijfdy (soo ick belije)*
- 15 *Een sack vol moren, een stinckende prijje.*

*Een houerdich vat is voor Gode stinckende
 Soo walghelijck, dat door dyen is minckende¹⁷
 Die gracie die ons God soude verleenen.*

*

- ¹⁾ JvG en JvD: stinckender ho(o)ueerde.
²⁾ JvD: Brosch.
³⁾ JvD: werde.
⁴⁾ JvD: verscheyen es.
⁵⁾ JvD: Du biste seer wack.
⁶⁾ JvD: Ick seg.
⁷⁾ WvL: swyant (drukfout). JvG: svyants. JvD: tsviants.
⁸⁾ JvG en JvD: drucke.
⁹⁾ JvG: te zijne. JvD: tzijn.
¹⁰⁾ JvD: ende.
¹¹⁾ JvD: lichaem.
¹²⁾ JvD: de siele.
¹³⁾ JvD: scat.
¹⁴⁾ JvD: De doot.
¹⁵⁾ JvD: dinct.
¹⁶⁾ JvG: hoouerdye.
¹⁷⁾ WvL: verschepe (drukfout). JvG en JvD: verschepen.
¹⁸⁾ JvD: Duer tberou.
¹⁹⁾ JvD: De dit tlichaem.
²⁰⁾ JvG: hoouerdye.

Wat helpt ons den schat ¹³), als ons is crinckende
20 *Die doot ¹⁴)? niet, dats plat. dus sijt v bedinckende,²⁰*
Die spacie is hier, hebt duechdelijck meenen,²¹
Volcht den Coninck van Iuda int beweenen
Der sonden, denct ¹⁵) hoe Nabugodonosor was
Door zijn hoouerdije ¹⁶) van Gode tot eenen
25 *Beeste verschepen ¹⁷), die naemals ghenas*
Door tberou ¹⁸, dat ras hem cureerde soo ick las,
Dede dit tlichaem ¹⁹? wat achty dan hoouerdye ²⁰?

*

*Gaert duecht op elck pas: al slicaems ghebras²⁸
Is min dan niet: doot zijnde soo blijft ghye*

30 *Een sack⁵) vol moren, een stinckende pry.*

*Vvat wildy cleeden tlichaem met grau en bont?
Ghy moet doch scheeden, al schijndy nu ghesont.
Tis haest verkeert, alst Gode belieft.
Ghy doet bereeden leckernije voor den mont.*

35 *Solasheyt¹) breedden, twelck die siele²) doorwont³)³⁵*

*Dus blijft verseert die siele²) en ghegrieft.
VVat baet dat ghy v noch soo seer verhieft,
Die doot sal die siele²) wten lichaem drijuen,
Die ten hemel oft ter hellen, dats cort ghebriefft⁴)*

40 *Nae verdienste moet varen: ten baet geen kijuen.*

*Vvant hier gheen blijuen en is, zoo ons schrijuen
Alle doctoren, en wij sient oock telcken tije.
VVat zijn die lijuen der sondigher katijuen
Voor Gode gherekent, dan aen elcken zije*

45 *Een sack⁵) vol moren, een stinckende prij.*

Prince

*Dlichaem vol sonden, is een sack⁵) vol moren,
Die tallen stonden dat hier houwen vercoren,
Die zijn veel meer met vuylheden besmet,*

Om fraey oorconden⁶), dan swijnen die sporen

50 *Tvuyl te doorgronden. dus blijft verloren*

*De edel siele⁷) die van Gode is gheset
By dlichaem als een wtuercoren let.⁵²*

Dus achtet tlichaem⁸) cleyn, maer die siele⁹) groot:

Ouerdenckende dijn vier wtersten¹⁰) altemet,

55 *Die helle, Doordeel¹¹), Hemelrijck ende Doot.*

*Doet dit, tis noot. want als ghy zijt bloot
Sonder siele, ende v die wormen te strije*

Sullen doen aenstoot, doorknaghende tconroot,⁵⁸

*

¹) JvG: Solaesheyt. JvD: Solaesheit.

²) JvD: de siele.

³) WvL: doorwoont (drukfout).

⁴) WvL: gherieft (drukfout). JvG: ghebriefft. JvD: gebriefft.

⁵) JvD: Eenen sack.

⁶) JvD: vray orconden.

⁷) JvG: De edele siele. JvD: Deedel siele.

⁸) JvG: achtet Lichaem. JvD: acht tlichaem.

⁹) JvD: de siele.

¹⁰) JvD: wterste.

¹¹) JvD: doordel.

*

So en wordy maer gherekent inden eertschen crije ¹⁾59

60 *Een* ²⁾ sack vol ³⁾ moren, een stinckende prijje.

Eindnoten:

- 6 *gebont ende gegraut*: het dragen van bont en grauw werd beschouwd als een teken van adellijke geboorte, ridderschap of verworven doctoraat.
- 9 *braggaert*: praler; niet in M.W. doch in *Kiliaen*.
- 10 *lackerlijcken*: bijw.; lekker, zoo dat iemands lust in lekker eten en drinken er door bevredigd wordt.
- 14 *rabbauw*: landlooper, bedelaar, deugniet, boef, schurk, galgenaas, wellusteling, hoerenlooper.
- 19 *gespannen*: gevangen gezet.
- 24 *delicaet*: zorgvuldig.
- 26 *pomposicheyt*: praalzucht; niet in M.W.
- 28 *verhaelen*: herhalen.
- * Dit stuk komt ook voor in den *Refreinenbundel van Jan van Doesborch*, n^r 101.
- 2 *moren*: modder.
- 4 *wack*: zwak.
- 5 *twij*: waarom.
- 17 *mincken*: ontbreken.
- 20 *plat*: zonder omwegen, duidelijk.
- 21 *die spacie is hier*: gij hebt er hier gelegenheid toe.
- 28 *ghebras*; rommel, boel, ontuig, gebroed, ongedierte.
- 35 *solasheyt breedten*: genot vermeerderen.
- 52 *let*: onderdeel van iets.
- 58 *conroot*: troep, bende, hoop, een groot getal, alles, al wat is.
- 59 *crije*: leus, strijdleus; vandaar: strijd.

* 1) JvD: So en werdi mer gerekent inden aertschen crije.

2) JvD: Eenen,

3) WvL: wol (drukfout). JvG en JvD: vol.

*

Vanden achsten esel*

*Met Coninck Midas ooren moestmen hen crooneren,
Die goet heeft ende dat ter noot niet en derf verteren.*

[[1]] Een man die huys houdt hi sy gehouwet oft niet /
 [[2]] ende die Godt niet en bekent / ende werckt dach ende
 [[3]] nacht om goet ende gelt te vergaren ¹⁾ / ende daer vore
 [[4]] draecht hy seer groote sorghe altijt / ende verderft zijn
 [[5]] lichaem ende zijn natuere / Want soo die Philosophus
 [[6]] seyt: Groote sorghe ende aerbeyt maken eenen persoon
 [[7]] dat hy ouder schijnt dan hi is. Hy is so neerstich om
 [[8]] gelt te vergaderen ende groot goet te vercrijgen / dat
 [[9]] hy niet eenen penninck en derf wtgeuen / hy en derf daer
 [[10]] niet af eten noch drincken / hi en derf niet eens met
 [[11]] zijnen gebueren goet chier maken: Maer als hy niet en
 [[12]] arbeyt / so sidt hy altijt in huys vol fantasijen en sorghen
 [[13]] / ende hy leeft aermelijcken / ende eet kees ende
 [[14]] broot / ende drinct scherpwierken / ende hy is gheheel¹⁴
 [[15]] sonder welvaren ende gemack. Siet doch wat Esel ²⁾ is
 [[16]] dit / met grooten langen ooren aen zijn hoofd? hy en
 [[17]] derf van synen grooten goede zijn nootdructicheyt niet
 [[18]] nemen / noch hi en derf oock niet een goet cleet daer
 [[19]] af dragen. Maer hi slacht der padden / hy sorghet dat
 [[20]] hem eerde ontbreken sal / want die padde neemt ³⁾ een
 [[21]] cluytken eerden in haren poot wanneer sy slapen gaet /
 [[22]] sorghende dat die eerde ⁴⁾ smorghens soude vergaen
 [[23]] zijn / soo doet oock die ghierige mensche / want dese
 [[24]] meynt dat hy nimmermeer genoeg en sal hebben. Ende
 [[25]] zijn wijf en mach oock niet meer hebben dan hy. Dan
 [[26]] coempt hastelijcken ⁵⁾ die doot / ende werpt hem sonder
 [[27]] eenighe voorsichticheyt wt allen synen grooten ontallijcken
 [[28]] goeden. Dan comen zijn erfghenamen ende
 [[29]] deylen dat goet / die daer dan vrolijck op leuen / ende
 [[30]] brassen vrolijck ende scheppen op met den ⁶⁾ grooten
 [[31]] lepel. Ende dat wijf neemt oock eenen anderen man / die

*

¹⁾ JvG: vergaderen.

²⁾ WvL: Esels (drukfout). JvG: Ezel.

³⁾ JvG: neemt.

⁴⁾ JvG: aerde.

⁵⁾ JvG: haestelijcken.

⁶⁾ WvL: det (drukfout). JvG: den.

*

[[32]] daer dan ooc goet chier op gaet maeken / niet eens
 [[33]] denckende op hem die dat goet ghewonnen heeft / ende
 [[34]] soo seere ghespaert. O aerme ¹⁾ Esel / ghy muecht wel
 [[35]] Esels ooren draghen / om dat ghy soo neerstelijcken
 [[36]] dient Mammon den god der ghiericheyt / die v ter hellen
 [[37]] ende totter eeuwigher verdoemenissen leyden sal. Daerom
 [[38]] weest voorsichtich / ouerdenckende de ²⁾ ydelheyt
 [[39]] ende [die] cortheyt des menschen leuens / ende doet af
 [[40]] die Eselsooren / ende deylt Gode mede van uwen
 [[41]] goeden. Want ist so dat v God veel goets verleent heeft
 [[42]] / weet dat ghy soo veel te meerder rekenschap doen sult.
 [[43]] Want het goet en is uwe niet dat ghy besidt / maer ³⁾
 [[44]] ghy zijt daer een rentmeester ouer ghestelt van Gode.
 [[45]] Daerom bewaert v rekenschap wel / ende leeft daer af
 [[46]] matelijc ende eerlijc/ ende bidt den Heere om wijsheyt /
 [[47]] als Salomon dede. Want doen hy wijsheyt hadde / doen
 [[48]] creech hy rijchdom ⁴⁾ / groot dominien / ende al dat hem
 [[49]] van noode was. Och oft die Heeren ende regeerders der
 [[50]] landen om wijsheyt baden / ende lieten die ghiericheyt
 [[51]] varen vanden gelde / hoe wel souden die landen dan geregeert
 [[52]] worden in pays ende vrede? daer si blijuen in
 [[53]] allen drucke ende tribulacie / van orloge / van moort /
 [[54]] van brantstichten / ende roof. Hierom laet ons den almoghenden
 [[55]] Heere ootmoedelijcken bidden om zijn gracie
 [[56]] / ende pays en vrede in onsen daghen. Ende wilt wel
 [[57]] aenmercken den stock van mijnen Refereyne / Als
 [[58]] coempt die vre / so betalet Godt al.

Refereyn

*O mensche die in sonden swaerlijck leeft,
 Ghehouwet oft niet, hy sneeft, verheret, versteent,
 Die God na zijn beelde geschapen heeft,
 Vvaer af ghy hem gheeft cleynen lof ick meent,
 5 Nochtans tleuen en heeft hy v maer gheleent.
 Dus dan beweent, dat ghi ondanckbaer zijt,
 Ist dat ghy v van desen sonden niet en reent,
 V dan vereent voor den onbekenden tijt.*

*

¹⁾ JvG: arme.

²⁾ JvG: die

³⁾ JvG: mer.

⁴⁾ WvL: rijchdom (drukfout).

*

- Merct hoe God oock tleuen verleent, sonder respijt,*
 10 *Na onsen appetijt, alle dierkens soet,*
Daer elck dier ons een steruen om lijt.
Dus verre ende wijt, tis al gheleent goet.
Siet dat ghy God goey rekeninghe doet,
Soo sidy vroet, hoort groot en smal,
 15 *Als coemt die ure, soo betalet Godt al.*

- Ons leuen ghelijct den pachters, die hueren*
Hoeuen en schueren, om winnen tlant:
Die in die Lenten tsaet ten acker vueren,
Dwelck hem dan in die eerde plant:
 20 *Tsomers volwassen, inden Herfst ghemant,²⁰*
Ghedorsschen, ghewant, en ghehoopt, ghetast:²¹
Tquaet cruyt dat wort daer verbrant.
Dits tfiguerlijck verstant, der menschen ghepast.
Vie dat eerst plant als hy in die kintsheyt wast,
 25 *Der duechden mast, zijn saet sal vruchten dragen.*
Goey vruchten, dats duecht, verstoruen plaghén,
Vvat baet dat dees Esels iaghén?
Aenhoort mijn claghén,
Naer thoochste ghetal,
 30 *Als coempt die ure, so betalet God al.*

- Vvat batet hoouerdich ¹⁾ en rijck tsijn geuonden ²⁾,*
Oft met dese gronden int goet gheseten:
Sy sitten in groote sorghe verbonden.
Als zijt ghewonnen hebben, si en deruen daer niet af eten.
 35 *Sy hebben ³⁾ soo in sondighe beten ghebeten,*
Den tijt versleten, hier leyt den cloot,
Hun ⁴⁾ werck is in presencien gheseten
Der godlijcker secreten, hier weetijt bloot.
VVy en hebben niet sekens toch dan die doot:
 40 *Vvat batet ter noot, deertsch goet verweruen:*
Vvat baten hun ⁵⁾ schoone juweelen minjoot?⁴¹
VVy moetent cleyn en tgroot toch eens deruen,
Vvat batet, vast sonde op sonde keruen,

*

¹⁾ JvG: hoouerdich.

²⁾ JvG: beuonden.

³⁾ WvL: bebben (drukfout). JvG: hebben.

⁴⁾ JvG: Hen.

⁵⁾ JvG: hen.

*

Niet vreesende tsteruen, wacht v voor den val,
45 *Als coempt¹⁾ die ure, soo betalet Godt al.*

Prince

WVeldoen dat is een goey deuyse:
Hoort wat ick prijse om tvruechts vermeerren,
WVildy nutten die hemelsche spijsse,
Doet als die wijse, wilt v van sonden keeren,
50 *Dient met deuocien sonder verseeren*
Den Heere der Heeren,
Des Vaders weersten gheminden:
Ghebruyct²⁾ dat hy v verleent, hem ter eeren,
Als dat op is, hy sal v wel ander doen vinden.
55 *Om v te doen hebben in³⁾ eertsche dal,*
Als coempt⁴⁾ die ure, soo betalet God al.

Nota

Ghy die daer onder die kinder der menschen woont,
Hoort wat Christus seyt tot onser leeringhe vrij,
Niemandt en mach twee heeren ghelijck dienen onghehoont,
60 *Malcander⁵⁾ hatende, Godt ende Mammons hanteringhe vry:*
WVildy God dienen, verlaet Mammon, tis mijn begheeringhe vry:
Soo suldy naemaels met allen heylighen worden geloont.

Eindnoten:

- * *crooneren*: kronen.
- 14 *scherpbierken*: schraal of dun bier.
- 20 *ghemant*: in schoven gezet.
- 21 *ghewant*: gewand, gezift.
- 41 *minjoot*: lief, beminnelijk, bevallig.

*
1) JvG: coemt.
2) WvL: Gkebruyct (drukfout). JvG: Ghebruyct.
3) JvG: int.
4) JvG: coem.
5) JvG: Malcanderen.

*

Den negensten esel

*Die hem beroemt van vrouwen ende zijn sonden,
Behoort wel Esels ooren te draghen tallen stonden.*

[[1]] Een ionck man die eenen getrouwen ende hertelijcken
 [[2]] bystandighen vrient heeft / ende en houdt den seluen²
 [[3]] niet in weerden / noch en setter niet bij: hy is seer wel
 [[4]] weerdich / den sack totter molen te draghen / ende
 [[5]] Esels ooren aen zijn hoofd te draghen / ghelijck die Esel
 [[6]] doet. Ja ick meyne certeyn sulcken man / die zijn belieuen
 [[7]] / sinen wille / zijn genuchte¹) / sinen lust hebben
 [[8]] mach van sommige schoon hertekens / maechdekens
 [[9]] /wedekens²) / oft ander gehoude vrouwen / ende onderhouden
 [[10]] hem secretelijck met ghelde / om daghelijcx voor
 [[11]] hem goet chier te maken / ende onderhouden hem properlijcken³)
 [[12]] /eerlijck / ende rijckelijck gecleedt te gaen/
 [[13]] also dat hy al omme herwaerts ende derwaerts mach
 [[14]] gaen ende staen onbeschaemt / by rijcke / by schamel/
 [[15]] by groot hans ende cleyn hans / ende si gheuen hem
 [[16]] alle dat hy behoeft: maer door zijn simpele dwasheyt en
 [[17]] can hy seluen niet swijghen noch helen / noch zijn
 [[18]] tanden voor zijn tonge niet houden / maer wanneer hy¹⁸
 [[19]] sinen buyck gheuult heeft met eten ende drinken / ende
 [[20]] is vol en droncken ghelijckerwijs als een beeste / dan
 [[21]] so gaet hijt sitten openbaeren sinen neue / sinen vriendt
 [[22]] / ofte⁴) gheselle. Ende als hy droncken is ende sonder
 [[23]] eenighe discrecie oft verstant / dan soo gaet hy segghen
 [[24]] alle zijn auontueren / van allen de dinghen ende saecken
 [[25]] dye hy weet / ende by wat auontueren dat hy eerstwerf
 [[26]] ghewan die minne ende liefde van zijn amoreusken /
 [[27]] ende hoe dat sy hem ghelt gheeft om hem daer mede
 [[28]] goede chiere te maken / ende om hem rijckelijcken te
 [[29]] cleedene / ende andere properheden secretelijck. Ende²⁹
 [[30]] voort hoe datse hem dickwils heymelijck ende bedectelijcken
 [[31]] ontbiedet om met hem te sprekene. Ende ten
 [[32]] laetsten seyt hy openbaerlijcken haren name / ende wie

*

¹) JvG: ghenuechte.

²) JvG: wedukens.

³) WvL: propelijcken (drukfout). JvG: properlijcken.

⁴) JvG: oft.

*

[[33]] sy is / ende waer dat sy woont / ende waer haer huysinghe
 [[34]] staen / dat hem naemaels coemt tot sijnre groote
 [[35]] [schade ende] schanden / wanttet is een oudt segghen /
 [[36]] Huesch van monde ende helen / doet die liefde wassen
 [[37]] ende veruelen: beroemen doet de minne vercouwen.³⁷
 [[38]] Ende daer nae soo coempt dit int openbaer door zijn
 [[39]] eyghen clappernije / meynende hem te doen ¹⁾ swyghen/
 [[40]] dien hijt op goet gheloof gheseyt heeft: ende hy en kan
 [[41]] seluer niet swyghen / noch zijn eyghen tonghe niet bedwinghen:
 [[42]] ende dan wordt hy veracht ende versmaedt
 [[43]] van zijn soete lief / ende vriendinne / die hem te voren
 [[44]] lief ende in grooter weerden ²⁾ hadde. Dese mach wel met
 [[45]] rechte Eselsooren draeghen aen zijn hoofd / dye door zijn
 [[46]] eyghene tonghe ende clapernije hem so verwerpt van zijn
 [[47]] auontueren ende vriendelijcheyt. Daeromme ghy ionghers
 [[48]] / ende vryers neemt ³⁾ exempel aen desen Esel / ende
 [[49]] houdt v dinghen heymelijcken ende stille / als v wat
 [[50]] goets gebueren mach van vrouwen oft maechden / soo
 [[51]] mach v liefde langhe ghedueren. [Want] wat twee
 [[52]] lieden weten / dat blijft wel verholen: maer alst die
 [[53]] derde weet / dan commet gemeynlijcken wt / ende soo
 [[54]] den stock van mijn navolgende Refereyn leert soo doet
 [[55]] /als:

[[56]] Heelt selue tsecret / bidt niet om helen.

Refereyn

Wat is crachtigher daermen heymelijck mint
Dan daer haer de ⁴⁾ liefde secretelijck verbint
In liefs hertte, al waeren zy stom gheboren,
Ende dat ooghe noch mont gheen sake en kint
 5 *Daer yemant ter werelt bedroch in vint,*
Dat blamelijck luydt in smenschen ooren,⁶
Als thertte der hertten heeft hulde ghesworen,
Ende stal vanden amoreusen ⁵⁾ tresoren
Tusschen twee hertten secret ghehouwen is.
 10 *Hoe soude dat weerde roosboomken vercoren*
Die secreetheyt der hertten worden verloren,

*

¹⁾ JvG: doene.

²⁾ JvG: weerden.

³⁾ JvG: neemt.

⁴⁾ JvG: die.

⁵⁾ JvG: amoreusen.

*

- Alst besloten in een hertte vol trouwen is?
Kendy dat ghestadicheyt in die vrouwen is,
Alsoo die liefde des mans in liefs beschouwen is,*
- 15 *Daer ionst vergouwen is den ghenen die quelen,¹⁵
Soo machmen segghen, die int verflouwen is,
Heelt selue tsecret, bidt niet om helen.*
- Heelt selue tsecret van Venus vruchten.
Doet die soeticheyt der ooghen van v vluchten*
- 20 *Als nijdighe serpente nae v gapen.
Breydelt v tonghe, wilt altoos duchten
Oft ghy door liefs samblant mocht suchten
Voor hun ¹⁾ die ionste in arch betrapen.
Vveet dat Iudas discipulen niet en slapen,*
- 25 *Die den minnaers tallen steden verknappen²⁵
Om oneer te doene, hadden zijts ²⁾ macht.
Siense dan eenighe verdoelde schapen
Die rooskens van minnen te gader ³⁾ rapen,
Sij lacchen worden die tot schanden ghebrocht.⁴⁾*
- 30 *O confoort der hertten, dits goet voordacht,
Dat haer roode mondeken lacht in liefden
Door Venus cracht, oock veysen leeren selen.³²
Daerom doet ghy minnaers soo, en hebt des acht.
Heelt selue tsecret, bidt niet om helen.*
- 35 *Daer die ghetempertheyt den sluetel des hertten draecht,³⁵
Ende trouwe, twijfel, en vreesse veriaecht,
Daer en derf om tsecret niet ghebeden zijn.
VVat lief voor lieue ontdeect oft claecht
Twort met troostighen ⁵⁾ woorden af gheuaecht,*
- 40 *En vergheten, als menschen die ouerleden zijn.
Hoe dat Venus vruchten ghedeylt, ghenesen ⁶⁾ zijn,
Der herttekens die amoreus ⁷⁾ van seden zijn,
Dies haer schamelheyt buyten dueren moet strecken,
Daer sal elck hertteken soo om te vreden zijn,*
- 45 *Dat zij lieuer vander doot soude bestreden ⁸⁾ zijn,*

*

1) JvG: hen.

2) JvG: ziis.

3) JvG: gadere.

4) JvG: ghebracht.

5) JvG: troostinghen.

6) JvG: gesneden.

7) JvG: amoureux.

8) WvL: bectreden (drukfout). JvG: bestreden.

*

*Dan zy haer secreet souden ontdecken.
Maer diet hertte met oneeren beulecken
Haer sinnen met nieuwer minnen beplecken,
Met oochskens ¹⁾ die trecken, en thertte stelen,
50 Hun ²⁾ machmen na worpen met schimpige becken,
Heelt selue tsecreet, bidt niet om helen.*

*Heelt selue tsecreet dat ghy gheuonden hebt.
Bidt niet om helen ghy diet ontbonden hebt
Dit secreet dat twee lieuen gheschiet.
55 Heelt selue tsecreet die amoreuse vonden hebt.⁵⁵
Bidt niet om helen die wtghesonden hebt
V oneere, die dorpers hebbent bespriet.
Ghy ghect metter minnen, en anders niet,
En al lacchende schuddy uwen piet,⁵⁹
60 Als v hertte dienstich hertte vertijd heeft.⁶⁰
Tis iammer datmen tot eenigher plaetsen siet
Dattet minnende hertte blijft int verdriet,
Daert bedruct hertte in verblijdt ³⁾ heeft.
Maer die int minnen ghebenedijdt heeft.
65 En die van ongestadicheyt beurijdt heeft,
Thertte ghecastijdt heeft, die mach beuelen
Als een die zijn schult ghequijdt heeft.
Heelt selue tsecreet, bidt niet om helen.*

Prince

*Om v vermonden, die minne en ieucht⁶⁹
70 Die groote trouwe ende die duecht
Die in v int secreet beuolen was
Hebt seluer ghesweghen, want ghijt vermuecht
Tsecreet dat tusschen v beyden verholen was,
So hadt ghy ghebleuen damoureuste lief siet
75 Maer om dat haer eere om v clappen ghestolen was,
Ende sy eerst door v loosheyte ghebracht in dolen was,
Dits tgeen dat v clappers brengt in meskief siet,⁷⁷
Hadt ghy nu connen helen, twaer v gherief siet,*

* 1) WvL: ooskens (drukfout). JvG: oochskens.

2) JvG: Hen.

3) WvL: veblijdt (drukfout). JvG: verblijdt.

*Ende hadt in Venus bladerkens moghen spelen.
 80 Dus seg ick noch, houdt dit in uwen brief siet,
 Heelt seluen tsecret, bidt niet om helen.*

Eindnoten:

- 2 *bystandich*: behulpzaam.
- 18 *zijn tanden voor zijn tonge houden*: zwijgen.
- 29 *properheden*: bijzonderheden, eigenaardigheden, kenmerken.
- 37 *veruelen*: vermenigvuldigen.
- 6 *blamelijck*: smadelijk.
- 15 *quelen*: door de min gekweld worden.
- 25 *verknappen*: verraden; niet in die beteekenis in het M.W.
- 32 *veysen*: veinzen.
- 35 *ghetempertheyt*: zachtheid, gematigdheid, bezadigdheid, kalmte.
- 55 *vonden*: listen, bedenksels.
- 59 *al lacchende schuddy uwen piet*: ge wilt er niet van weten.
- 60 *vertijen*: afzien van, laten varen.
- 69 *vermonden*: vertellen.
- 77 *meskief*: ongeval, ongeluk.

*

Die actor¹⁾

[[1]] *Aenghesien* ²⁾ *dat ick nu dye onwijsheyt des neghensten*
 [[2]] *Esels bescreuen hebbe, soo sal ic noch beschriuen van den*
 [[3]] *thiensten Esel, welcken ick tot mijnen ghetale by ghesedt*
 [[4]] *hebbe, om dat ghelijck ende effen te makene:*
 [[5]] *VWant zijn leelijcke, quade, oneerlijcke manieren en zijn*
 [[6]] *niet wel te vermonden. Daeromme bidde ick alle goede*
 [[7]] *vrouwen, dat sy my willen onschuldighen* ³⁾, *oft ick my*⁷
 [[8]] *in eenighen [van desen] dinghen misgaen mochte, oft*
 [[9]] *misgaen hebbe van te voren. Ende dat sy my dat niet*
 [[10]] *qualijck en willen af nemen, om dat ic gheruert hebbe*
 [[11]] *ende noch rueren ende beschriuen sal, hoe dat menich*
 [[12]] *oneerlijck man ende Esel, zijn goet, zijn nootdruft, ende*
 [[13]] *sijnen cost ghecrijcht door zijn wijf, de welcke dat oneerlijck*
 [[14]] *met sonden winnet, etc.*

Eindnoten:

7 *onschuldighen*: onschuldig verklaren, vrijpleiten.

*

¹⁾ JvG: Den Drucker oft Auctor.

²⁾ WvL: Aeenghesien (drukfout). JvG: Aenghesien.

³⁾ JvG: onschuldighen.

*

Den thiensten esel

*Desen vertwijfelden Esel hier ten lesten ghestelt,
Verhuert zijn wijf en meyskens tot sonden om ghelt.*

[[1]] Nae dyen dat ick mynen boeck ghetranslateert hadde
 [[2]] / wt den Enghelschen in Duytscher spraken / ende daer
 [[3]] af een eynde gemaect hadde: so quam te mynent
 [[4]] Thantwerpen opde Lombaerde veste / daer ick als doen
 [[5]] ter tyt woonde / een schoon vrouken (want sij daer
 [[6]] bekent was) die dit boecxken van die neghen Esels hoorde
 [[7]] lesen: so seyde sy tot my / Ick bidde v maeckt dat
 [[8]] oneffen ghetal vanden Esels effen / ende settet den tienden
 [[9]] Esel daer by / ende houdt hem een plaetse in uwen
 [[10]] boeck. Want ick kenne eenen onbeschaemden Esel /
 [[11]] ende is een man die ionge meyskens coppelt / ende vercoopt
 [[12]] die / ende leuert die dat zij te valle comen / ende
 [[13]] leeft daer af / ende crijcht daer af [seer veel] ghelt ¹⁾
 [[14]] ende cleederen. Ay laecen wat leuen / wat Esele is datte?
 [[15]] Ja dat meer is / zijn eyghen boel ende lief vercoopt hy /
 [[16]] ende leuertse / ende coempt ²⁾ totten coopliden / ende
 [[17]] tot andere ³⁾ rijcke weeldekens / Ha mijn heeren / ick¹⁷
 [[18]] weet wat nieuws / hier is comen een nieuwe cameriere /¹⁸
 [[19]] eenen nieuwen nijpere die eerst binnen ghecomen is /
 [[20]] die sal ick ons voortbringhen ⁴⁾. Dan coempt ⁵⁾ hy thuys /
 [[21]] ende seyt / Lief ick ben tauont te gaste ghebeden / doet
 [[22]] v beste cleederen aen / ghy moet met my gaen. Daer
 [[23]] maect nu die Esel goet chier op haer sonden. Als hy dan
 [[24]] zynen buyc ghevult heeft met costelijcke spijsen / ende
 [[25]] zijn blaese met goeden wijne / dan so staet dese onbeschaemde
 [[26]] Esel op vander tafelen / ende seyt / Lief
 [[27]] vertoeft hier wat / ick moet gaen bestellen sommighe
 [[28]] dinghen / ende hy en coempt ⁶⁾ niet wederomme. Dan
 [[29]] maeckten die vrouwe vrolijck ende droncken / ende
 [[30]] dan soo verliesen sy ghemeynlijck den sluetel van haren
 [[31]] contoore. Ouerdenckt by v seluen watter dan gebuert.³¹

*

¹⁾ JvG: ghelts.

²⁾ JvG: coemt.

³⁾ JvG: ander.

⁴⁾ JvG: voortbrenghen.

⁵⁾ JvG: coemt.

⁶⁾ JvG: coemt.

[[32]] Als hyse alomme dus ghebrocht heeft / ende dat sy

*

[[33]] bekent is ghewordden / dan brenght hyse een weke /
 [[34]] twee / drij / oft vier te Louen onder die Clercken /
 [[35]] van daer tot Bruessele onder die penneleekers vander [36] Cancelrien / daer
 hyse alomme vercoopt ende verhuert
 [[37]] om goet chier te makene op haer leelijcke onmanierlijcke
 [[38]] sonden. Dan reyst hy wederomme met haer te Mechelen ¹⁾
 [[39]] onder de houelinghen / ende maect al omme goet
 [[40]] chier op haer / ende vercooptse / ende crijcht alsoo ghelt
 [[41]] ende lekkerlijcken den cost in leecheyt op haer sonden /
 [[42]] ende brengt dan ten lesten mijn Jofvrouwe vuylpoorte
 [[43]] wederomme thuys. Ach vrienden wat dunckt v / en is
 [[44]] dese niet waerdich Esels ooren aen zijn hoofd te dragene?
 [[45]] Ja niet alleene Esels ooren / maer hy waer weerdich te
 [[46]] sitten ²⁾ op een kaeck / ende datmen hem daer met⁴⁶
 [[47]] stront ³⁾ beworpe / ende datmen hem ghinghe sleypen
 [[48]] achter straten op alle hoecken vander steden / ende dede
 [[49]] hem daer alsodanighe scandalisacie / dat hy mocht bekent⁴⁹
 [[50]] worden / want ⁴⁾ daer en is geen roffiaen so slim int
 [[51]] lant / die zijn wijf wilde laten coppelen al wetende. Ay
 [[52]] lacen wat armer ⁵⁾ ongoddelijck leuen is ditte? Wat ⁶⁾
 [[53]] werdt aldusdanighe Esel medeelachtich van veel vremde
 [[54]] sonden? daer die Prophete Daudid seer af vreesde / segghende:
 [[55]] O Heere wilt my doch reyn maken van mijnen⁵⁵
 [[56]] heymelijcken sonden / ende spaert uwen knecht van
 [[57]] vremden sonden. Maer lacen dese Esel is tienmael ergher
 [[58]] dan die simpel beeste / want die leeft doch ymmers na
 [[59]] dat haer die natuere ghegeuen heeft: maer dese Esel een
 [[60]] redelijcke creature wesende / leeft teghen nature / teghen
 [[61]] redene / ende teghen die wet Godts / vermeerderende
 [[62]] ende vergaderende daghelijcx meer ende ⁷⁾ meer die een
 [[63]] sonde op dandere / verweckende op hem den grouwelijcken
 [[64]] toorn des almoghenden Gods ende Heeren. Ende
 [[65]] hy sal hem seluen brengghen inder hellen by sinen prince
 [[66]] der coppelaren Asmodeus / die welcke is der oncuysheyt
 [[67]] een godt ende prince / die hem loonen sal met die
 [[68]] eewighe pijn. Hierom o onsalige Esel bekeert v in tijts /

*

¹⁾ WvL: Mechchelen (drukfout). JvG: Mechelen.

²⁾ JvG: sittene.

³⁾ JvG: stronte.

⁴⁾ JvG: wat (drukfout).

⁵⁾ JvG: armer.

⁶⁾ JvG: Want (drukfout).

⁷⁾ JvG: en.

*

[[69]] ende wilt v dootsondich leuen ouerdencken met penitencie
 [[70]] / op dat die vreeslijcke sententie Gods inden laetsten
 [[71]] tijden ouer v niet en gae: Gaet ghy vermaledijde int⁷¹
 [[72]] eewighe vier / dat den duyuel van beghinne bereyt is
 [[73]] met sinen engelen. Ghy sondige vaten denct hoe eyselijcken
 [[74]] dat die stem der basoenen clincken sal door die⁷⁴
 [[75]] herten der sondiger menschen: Staet op ghy dooden /
 [[76]] ende coemt voor den strenghen rechter ten oordeel¹⁾.
 [[77]] Daerom zijt voorsichtich eer dat v den dach des Heeren
 [[78]] oueruult onuersienlijcken: ende wilt vlijtelijcken aenmercken⁷⁸
 [[79]] den stock van mijnen Refereyne / dwelck hier
 [[80]] nae ghestelt is:

[[81]] Elck beter zijn hoeft²⁾ / Gods gramschap sal vlien.

Refereyn

*O vyandelijck saet, hoe wordy ghesaeyt, nu,
 Hoe gaet die weereit aldus verdraeyt, nu,
 Een yeghelijck wil toch keeren zijns selfs ghebreken,
 Met desen sonden is menich gheplaecht, nu,*

5 *Ende laten hun³⁾ seluen heel onbekeken,
 Die balcken die in haer ooghen steken
 En sien sy niet, des sy Gode gheclaecht, nu.
 Niet merckende, noch achtende, niet een haer,
 Recht oft sy waren heel suyuer en claer.*

10 *Dit ghebreck en is nerghens dan onder die⁴⁾ lien,
 Elck beter zijn hoeft, Gods gramschap sal vlien.*

*Hoe mach een mensche soo dwaes ghesint, zijn.
 Ende in hem seluen so seere verblint, zijn.
 Dat hy derf ghehinghen dese wercken,*

15 *Dat zijn wijf goet chier maect by elcken tallen percken?
 Verlaet dees Eselsooren, God sal v stercken,
 Ende wilt beteren v sondich leuen.*

*Grondeerdy v sonden ghy mocht wel beuen,¹⁸
 Ick seg v certeyn dattet svijants verleyen is,*

20 *VVeeldich voedy tlichaem dat een verbeyen is*

*

1) JvG: oordeel.

2) WvL: hof (drukfout) een tweede o in inkt bijgevoegd. JvG: hoeft.

3) JvG: hen.

4) JvG: de.

*

*Van drucke contrarie der sielen, wilt aensien,
Elck beter zijn hoeft, Gods gramschap sal vlien.*

- Tfy sweerels ¹⁾ dal vol alder allendicheyt,
Tfy glorie, tfy weelde, tfy wtwendicheyt,
25 Tfy tschoonste, tfy wellust, tfy sweerelts hoomoet,
Tfy broosch leuen, tfy alle behendicheyt,
Vvat sals ghewerden, wie salt v maken vroet.
Douerdenken in mijn hertte groote vreesse doet:
Ansiende ²⁾ die daghen die nu voor ooghen zijn:
30 VVaeromme ghy seer neerstich waect metter spoet,
Om te vliene datter schijnt int smaken goet,
VVaer door datter veel bedrogen zijn, soo ghy muecht sien.
Elck beter zijn hoeft, Gods gramschap sal vlien.*

- Betert v quaet leuen, het dunct my tijt zijn,
35 Blijfdy in sonden slapende, tsal v verwijt zijn,
Ghy die daer deerlijck met sonden zijt beclast ³⁾:
V vrouwen vercoopende, het dunct my in spijt zijn
Den Heere der heyrsharen, des suldy vermalendijdt zijn ⁴⁾
Soo verre ghy v tot penitencie niet en rast.³⁹
40 Op ws wijfs sonden ghy daghelijcx brast.
Die meyskens ten val bringhende ⁵⁾ tallen stonden,
Die selfde vercoopende, ick en derfs vermonden.
Dus seg ick noch wiltet metter hertten bespien,
Elck beter zijn hoeft, Gods gramschap sal vlien.*

Prince

- 45 Men siet tallen wegghen, tvolck meer gheneghen
Ten quaden dan ten goeden, dat is van natueren.
Die vijant vander hellen die heeftise belegghen⁴⁷
Soo vast datse hun ⁶⁾ nauwe en connen gherueren.
O Prince hoe sullen zijt noch som besueren,
50 Die daer dragghen hornen ⁷⁾ ende Eselsooren,
Inden helschen gloet willen sij versmooren,
Die in deser manieren haer leuen leyen.*

*

¹⁾ JvG: sweerelts.

²⁾ JvG: Aensierende.

³⁾ JvG: belast.

⁴⁾ JvG: vermaledijdt.

⁵⁾ JvG: brengghende.

⁶⁾ JvG: hen.

⁷⁾ JvG: hoornen.

Ghy vuyle Esel hoe derfdy den tijt verbeyen:

- 55 *Denct op dat eynde, ende op Gode midts dien.
Elck beter sijn hoeft, Gods gramschap sal vlien.*

Nota

- Die van ioncfrouwen wil sijn bemint,
Die sy sprekende stom, en siende blint,
Huesch van monde prijzen sy bysondere,
60 Hierom al wordden clappaerts benijt, tgheeft my gheen wondere.*

Eindnoten:

- 17 *weeldekens*: rijke lieden; met een ongunstige bijbeteekenis.
18 *cameriere*: kamerknecht, koppelaar.
31 *contoor*: kast; hier in een voor de hand liggende overdrachtelijke beteekenis.
46 *kaeck*: schandpaal.
49 *scandalisacie*: ergernis, bespotting.
55 *O Heeren wilt my doch reyn maken van mijnen heymelijcken sonden / ende spaert uwen knecht van vremden sonden: Psalm 18 (Vulgaat), vers 13-.*
71 *Gaet ghy vermaledijde int eeuwighe vier: Matheus, cap. 25, vers 41.*
74 *basoenen*: bazuinen.
78 *onuersienlijcken*: onverwachts.
18 *gronderen*: onderzoeken, doorgronden.
39 *rast*: uitrust, begeeft.
47 *belegghen*: in bezit genomen, ingesloten.

*

Een cortte verhalinge der thien Esels

Den Leser bemint wensch ick Saluyt duysentfout.

Van dees Esels stout sal ick doen een cort vermaen,

Deerste Esel onnuttelijc zijn patrimony goet benout.

Dander is so slecht dat hy twijf¹⁾ laet den ²⁾ broeck aen.

5 *Den derde ³⁾ vrijt dat hem te hooch is, waerom hy flout.*

Die vierde schijnt of hy hem woude beteren gaen,

Nochtans blijuende int selfde sondich leuen staen.

Die vijfste vercoopt eenen yeghelijcken zijn wijf⁴⁾ om ghelt siet.⁵⁾

Die seste betrouet zijn eerlijck⁶⁾ wijf qualijck sonder waen.

10 *Die seuenste triumpheert, ende is met ander ⁷⁾ lieden goet verselt siet. ⁵⁾¹⁰⁾*

Die achste heeft zijn groot goet in kisten ghestelt siet,

Ende en derf daer niet af leuen, dats blijckelijck.

Die neghenste ⁸⁾ door zijn clappeyen ⁹⁾ en sotheyt hy vertelt siet ⁵⁾

Een yeghelijck syn auontueren van vrouwen rijckelijc.

15 *Die thienste vercoopt meyskens ende leeft van haer sonden.*

Zijn dese niet werdich, segt vry autentijckelijc,

Esels ooren te draghene tallen stonden?

Finis

*

1) JvG: dwijf.

2) JvG: de.

3) JvG: De iij.

4) WvL: vijf (drukfout).

5) JvG: siet (weggefallen).

6) WvL: eerlijckck (drukfout). JvG: eerlijck.

7) JvG: andere.

8) JvG: De IX.

9) JvG: clappen.

Aanteekeningen

Bij de verklaring van de woorden werd in hoofdzaak gebruik gemaakt van het *Middelnederlandsch Woordenboek* van E. VERWIJS en J. VERDAM (M.W.) en van de *Aanteekeningen* van Dr. C. KRUYSKAMP bij den *Refreinenbundel van Jan van Doesborch* (KRUYSKAMP).

Eindnoten:

10 *verselt*: vergezeld.